

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

Facultatea Istorie și Filosofie

Departamentul Filosofie și Antropologie

Dumitru DODUL

**ISTORIA CULTURII
ȘI
CIVILIZAȚIEI EUROPENE**

Ghid metodic

Aprobat de Consiliul Calității al USM

CHIȘINĂU, 2022

CEP USM

CZU [008+930.85](4)
D 61

Recomandat:

*Departamentul Filosofie și Antropologie și Consiliul Facultății
Istorie și Filosofie*

Autor:

Dumitru DODUL, doctor în filosofie, conferențiar universitar

Recenzent:

*Vitalie OJOVANU, doctor habilitat, conferențiar universitar,
USMF „Nicolae Testemițanu”*

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII

Dodul, Dumitru.

Istoria culturii și civilizației europene : Ghid metodic / Dumitru Dodul ; Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Istorie și Filosofie, Departamentul Filosofie și Antropologie. – Chișinău : CEP USM, 2022. – 70 p. : tab.

Referințe bibliogr. la sfârșitul paragrafelor. – 50 ex.
ISBN 978-9975-159-30-2.

[008+930.85](4)
D 61

© D. Dodul, 2022
© USM, 2022

ISBN 978-9975-159-30-2

CUPRINS:

PRELIMINARII	5
I. OBIECTIVELE GENERALE ALE DISCIPLINEI	7
II. ADMINISTRAREA CURSULUI.....	9
III. STRATEGII DE EVALUARE.....	11
IV. TEMATICA ȘI REPARTIZAREA ORIENTATIVĂ A ORELOR DE CURS ȘI LUCRUL INDIVIDUAL	14
V. CONȚINUTUL ORELOR DE CURS ȘI DE SEMINAR	15
VI. BIBLIOGRAFIE	67
VII. CERINȚE PENTRU LUCRUL INDIVIDUAL AL STUDENTULUI	69
VIII. LISTA PROIECTELOR DE CERCETARE	70

PRELIMINARII

Cursul universitar *Istoria culturii și civilizației europene* este destinat studenților Ciclului I, Licență, specialitățile Filosofie și Antropologie. Cursul îi va familiariza pe studenți cu cele mai importante valori create de omenire pe parcursul dezvoltării sale istorice, îndeosebi pe continentul european, în domeniile artei și religiei, mitologiei, moralei, filosofiei și științei, cu tradiții și obiceiuri ale popoarelor europene; la fel va fi relevată „criza culturii europene”, problema înstrăinării omului de fenomenul culturii; fenomenul apariției culturii de masă, a stilurilor caracteristice modernității și postmodernității.

Un rol important îi revine studierii evoluției culturii și civilizației europene începând cu Antichitatea până în prezent, inclusiv crizelor care au avut loc pe parcursul epocilor istorice, în special din a doua jumătate a sec. XIX; conflictelor mondiale și conștientizarea acestora din perspectiva evoluției unui „echilibru” cultural și civilizațional; impactului globalizării în contemporaneitate asupra construcției identitare, care generează un șir de probleme, mai mult sau mai puțin reale, ce țin de amenințarea la adresa diversității sau unicității identității culturale. Există ideologii universaliste, conform cărora entitățile culturale vor dispărea în favoarea unei culturi unice, mondiale centrată pe o anumită matrice culturală. Totodată, intensificarea schimburilor culturale în cadrul comunității globalizate nu anulează apartenența culturii la un anumit spațiu, din aceste considerente, relațiile dintre culturi presupun stabilirea anumitor reguli de comunicare între acestea.

Studierea literaturii recomandate va permite cunoașterea aspectelor esențiale ale genezei, evoluției și funcționării culturii europene în cadrul comunității umane; va contribui la înțelegerea

importanței schimburilor dintre culturi, a influențelor culturii europene în formarea culturilor naționale.

Însușirea de către studenți a celor mai importante valori ale culturii europene are rol deosebit de important pentru pregătirea specialistului în domeniul științelor umaniste. Studiarea cursului va oferi studentului instrumente cognitive vizând: cunoașterea genezei, evoluției și înțelegerea rolului și a locului culturii europene în cadrul culturii universale – a cărei bază valorică, spirituală, științifică este; va contribui la înțelegerea importanței politicilor culturale în contemporaneitate.

În același timp, unul dintre obiectivele exprese ale cursului este ca studenții să-și îmbogățească propriul nivel de cultură sub influența cunoștințelor obținute și să se includă în procesul de promovare, transmitere, dar și de creare a valorilor materiale și spirituale.

I. OBIECTIVELE GENERALE ALE DISCIPLINEI

La nivel de cunoaștere și înțelegere

- să determine obiectul de studiu și sarcinile disciplinei;
- să reproducă esența definițiilor și a noțiunilor de bază ale culturii și civilizației;
- să identifice corelația dintre cultură și civilizație;
- să relateze despre ideea continuității în dezvoltarea culturii și a civilizației europene.

La nivel de aplicare

- sa analizeze legitățile istorice ale dezvoltării culturii și civilizației europene;
- să determine originalitatea fiecărui tip de cultură;
- să distingă rolul factorilor: economic, social și politic în dezvoltarea civilizației europene;
- să analizeze rolul condițiilor geografice în constituirea și evoluarea culturii și civilizației europene;
- să demonstreze rolul religiei, artei și științei în procesul de dezvoltare a culturii europene.

La nivel de integrare

- să estimeze importanța studierii disciplinei „Istoria culturii și civilizației europene” pentru înțelegerea fenomenelor și a evenimentelor contemporane;
- să reevalueze rolul culturii și civilizației europene în dezvoltarea culturii și emancipării omului;
- să aprecieze importanța și influența culturii și a civilizației europene asupra culturii universale;
- sa aprecieze starea actuală și perspectivele dezvoltării culturii și a civilizației europene.

Cuvinte-cheie: *cultură, civilizație, valoare, etnogeneză, religie, mitologie, știință, democrație, filosofie, drept, republică, artă, creștinism, migrații, barbari, feudal, bizantin, artă, Renaștere, umanism, reformă, progres, criza valorilor, rațiune, romantism, impresionism, cubism, avangardism, civilizație postindustrială, stat global, islam, identitate.*

II. ADMINISTRAREA CURSULUI

Forma de învățământ	Denumirea disciplinei	Responsabil de disciplină	Semestrul	Ore total:				Evaluarea	Nr. de credite	
				Total	inclusiv					
					C	S	L			LI
Cu frecvență la zi	<i>Istoria culturii și civilizației europene</i>	D. Dodul	II	120	30	30		60	ex.	4

COMPETENȚE PROFESIONALE ȘI FINALITĂȚI DE STUDII

Competențe profesionale	Finalități/outcomes (rezultate)
<p>(F) Identificarea și definirea conceptelor și a teoriilor fundamentale ale filosofiei</p> <p>(A) Cunoașterea, înțelegerea și interpretarea evoluției conceptelor, teoriilor, metodelor, tehnicilor antropologice</p>	<p>A identifica și a defini noțiuni, concepte specifice culturii și civilizației, filosofiei și antropologiei culturii pe parcursul lecturii unor texte/modele date</p>
<p>(F) Identificarea, interpretarea și respectarea valorilor, opiniilor, nevoilor altor persoane sau altor culturi</p> <p>(A) Furnizarea/transmiterea problemelor antropologice, atât specialiștilor, cât și non-specialiștilor</p>	<p>A aprecia rolul religiei, artei și al științei în procesul de constituire și dezvoltare a culturii europene</p> <p>A estima relațiile dintre culturi și civilizații în spațiu și timp</p> <p>A identifica, a interpreta și a respecta valori, opinii, nevoi ale altor persoane sau ale altor culturi</p>

<p>(F) Definirea și exprimarea specificității problemelor filosofice în raport cu alte discipline umanistice</p> <p>(A) Analizarea și sintetizarea teoriilor interdisciplinare</p>	<p>A elabora un plan de idei pentru prezentarea unei probleme specifice culturii europene în contemporaneitate și evaluarea relațiilor interculturale și intraculturale</p>
<p>(F) Explicarea și adaptarea diverselor concepții despre lume și a modelelor culturale elaborate, aplicarea cunoștințelor și a metodologiei în aprecierea unor situații concrete</p> <p>(A) Realizarea analizei comparative a societăților umane contemporane</p>	<p>A explica procese ale globalizării în contextul constituirii unei noi civilizații globale</p> <p>A adapta diverse concepții despre lume și modele culturale în contextul constituirii unei noi civilizații globale</p>

III. STRATEGII DE EVALUARE

Cursul *Istoria culturii și civilizației europene* este un curs universitar teoretic și are ca finalitate formarea și dezvoltarea competențelor profesionale ale studenților în domeniul filosofiei, antropologiei și din cadrul altor specialități socioumaniste, și are drept scop crearea la studenți a unor cunoștințe profunde referitoare la: geneza, constituirea și evoluția culturii și a civilizației, la ecourile ei sociale și intelectuale, la influența ei asupra modelării mentalităților, la originea culturii, religiei și filosofiei, a civilizației europene care vin să asigure o bază solidă în cercetare, în înțelegerea și comunicarea cu reprezentanții de diferite culturi și să formeze studenților abilități de apreciere a patrimoniului culturii și a civilizației europene.

Metode de predare

Tipologia cursurilor/seminarelor universitare reflectă ponderea finalităților curriculare specifice unei strategii de proiectare și de realizare a activității didactice. Aceste finalități specifice sugerează următoarele posibilități de clasificare a cursurilor și seminarelor preconizate pentru disciplina *Istoria culturii și civilizației europene*.

Prelegerea

În conformitate cu scopul urmărit: cursul introductiv, cursul tematic curent, cursul de sinteză. *După ponderea metodelor didactice:* curs – prelegere clasică, cursul mixt prelegere-dezbatere. Dacă în cadrul cursului universitar accentul cade pe comunicarea/acumularea cunoștințelor, atunci în cadrul seminarului accentul se pune pe aprofundarea, sistematizarea cunoștințelor și pe formarea de competențe.

Seminarul

În conformitate cu scopul urmărit: seminarul introductiv: de inițiere în tematica și problematica cursului, de formare a competențelor de informare și documentare etc.; seminarul de reluare și aprofundare a anumitelor probleme abordate în cadrul cursului, de realizare a corelațiilor intra-, inter- și transdisciplinare; seminarul de dezvoltare a tematicii cursului; seminarul integrativ; seminarul de evaluare: testare, verificări orale etc.

După metodele aplicate: seminarul-dezbatere; seminarul pe baza referatelor/seminar conferință.

Evaluare

Evaluarea curentă: Evaluările curente se efectuează în cadrul orelor practice, de laborator, prin diverse modalități stabilite de către titularul de curs. Rezultatele evaluărilor curente se înscriu în registrul grupei academice.

Evaluarea finală: Sunt admiși la evaluările finale semestriale doar studenții care au realizat integral cerințele pentru unitatea de curs respectivă. Studentul, a cărui medie este mai mică de „5” sau care a înregistrat restanță/notă negativă, cel puțin, la o testare, lucrul individual și evaluarea curentă, nu este admis la examenul de finalizare a unității de curs/modulului respectiv. În cazul absenței de la testări sau al obținerii unei note mai mici de „5”, studentul poate recupera restanțele acumulate în cadrul consultațiilor săptămânale pe parcursul semestrului. **Art. 84.** Evaluările finale semestriale ale rezultatelor academice se efectuează prin aplicarea testelor instituționale sau clasice. Atât evaluările în scris, cât și cele orale se vor realiza în baza sarcinilor cu nivel de complexitate diferit. **Art. 87.**([vezi link-ul de mai jos](#))

https://usm.md/wp-content/uploads/Regulament_institut_ciclul-I_2020_final-_1_.pdf

Probe de evaluare (mostre)

Test

**Pentru examen la disciplina *Istoria culturii și civilizației europene*,
Anul I/3, Licență**

Subiectul I. Cultura în epoca Renașterii

Activități de evaluare:

- a) Identificați caracteristica generală a culturii în epoca Renașterii **3 pct.**
- b) Analizați esența umanismului renașcentist... **5 pct.**
- c) Estimați influența culturii Greciei și a Romei Antice asupra culturii Renașterii **7 pct.**

Subiectul II. Particularitățile dezvoltării culturii europene în sec. al XIX-lea

Activități de evaluare:

- a) Distingeți caracteristica generală a culturii europene din sec. al XIX-lea **3 pct.**
- b) Comparați conceptul romantic despre lume cu alte concepte (iluminist, umanist) **5 pct.**
- c) Apreciați impactul contextului social-politic și cultural asupra artei europene din sec. al XIX-lea (romantismul, realismul, impresionismul) **7 pct.**

IV. TEMATICA ȘI REPARTIZAREA ORIENTATIVĂ A ORELOR DE CURS ȘI LUCRUL INDIVIDUAL

Nr. d/o	Unități de conținut	Ore		
		Curs	Seminar	Lucrul individual
	Abordări teoretice ale conceptelor de „cultură” și „civilizație”	2	2	4
	Cultura și civilizația Greciei Antice	4	4	8
	Cultura și civilizația Romei Antice	2	2	4
	Cultura și civilizația geto-dacă	2	2	4
	Cultura și civilizația Europei medievale Occidentale	4	4	8
	Cultura și civilizația Bizantină	2	2	4
	Cultura și civilizația Epocii Renașterii	4	4	8
	Cultura și civilizația europeană în Epoca Modernă	4	4	8
	Criza culturii și civilizației europene la începutul sec. XX	2	2	4
	Mondializarea din perspectiva interacțiunii civilizațiilor	4	4	8
Total:		30	30	60

V. CONȚINUTUL ORELOR DE CURS ȘI DE SEMINAR

I. ABORDĂRI TEORETICE ALE CONCEPTELOR DE CULTURĂ ȘI CIVILIZAȚIE

Unități de conținut

- *Definirea culturii*
- *Funcțiile culturii*
- *Raportul dintre cultură și civilizație*
- *Dinamica și tendințe în cultura contemporană*

Obiective

Studentii vor urmări:

- *să definească conceptele de „cultură” și „civilizație”;*
- *să identifice structura și funcțiile culturii;*
- *să analizeze raportul dintre cultură și natură, cultură și societate;*
- *să estimeze valoarea drept concept central al filosofiei culturii.*

Cuvinte-cheie: *cultură, civilizație, valoare, funcțiile culturii, dinamica culturii.*

Termenul de „cultură” (lat. *cultura*), etimologic, desemna cultivarea pământului. Sensul de cultivare a spiritului a fost conferit de Cicero (106-44 î.Hr.), care făcea o distincție între *cultura animi* (cultura umană, cultura spiritului) și *cultura agri* (cultura pământului), ca rezultat al influenței concepției grecești despre educație. În decursul istoriei acestei discipline, s-au enunțat și propus diverse concepții cu privire la sensul conceptului de cultură, nu de puține ori contradictorii. Unii o integrează și o asimilează civilizației, alții îi oferă o accepție restrictivă, integrând-o doar în sfera spiritualului, a conștiinței.

Conceptul a fost introdus de E.B. Tylor prin lucrarea *Cultura primitivă*, apărută în 1871. Cultura, remarca Tylor, semnifică un „ansamblu complex al cunoștințelor, credințelor religioase, al artei, moralei, obiceiurilor și al tuturor celorlalte capacități și obișnuințe pe care le dobândește omul ca membru al societății”. *Cultura se referă la acele lucruri nebiologice, care sunt transmise de om în procesul comunicării interumane prin mijloace negetice.*

În continuare, vom evoca diverse noțiuni ale termenului de cultură: A.L. Kroeber și C. Kluchohn subliniau interesul crescut al teoreticienilor pentru acest domeniu și formulau definiția, după părerea lor, cea mai sugestivă: „Cultura constă din modele implicite și explicite ale comportării și pentru comportare, acumulate și transmise prin simboluri, incluzând și realizarea lor în unelte”; B. Malinowski definește cultura ca un tot, constituit din „instrumente, bunuri de consum, drepturi organice ale diferitelor grupuri sociale, idei și arte, meșteșuguri, credințe și obiceiuri”; P. Sorokin privește cultura ca „totalitatea semnificațiilor, a valorilor și a normelor care sunt ale indivizilor în interacțiunea reciprocă, precum și totalitatea instituțiilor care obiectivează, socializează și transmit semnificația”; H. Rickert – „Cultura este esența bunurilor pe care le prețuim datorită lor”; L.A. White include în conținutul culturii obiectele materiale, conceptele, credințele, emoțiile, atitudinile și faptele (acțiunile); G. Hermet – cultura semnifică „un ansamblu al codurilor de limbaj, al simbolurilor, al tipurilor de raporturi sociale, al instituțiilor și al tehnicilor, al modurilor de adaptare la influențele împrejurărilor temporale și spațiale care le singularizează ca grupuri, fie că este vorba de o societate avansată, fie de o comunitate înapoiată”; J.Habermas – cultura desemnează „ansamblul modalităților prin care putem dispune tehnic de natură”; A. Moles – cultura este aspectul intelectual al mediului artificial pe care și-l creează omul în decursul vieții sociale, atât sub raportul unei

societăți, cât și în privința culturii individuale; M. Merlau-Ponty – în cadrul ființei umane există două straturi: natural și cultural; ele nu se pot confunda sau separa; natura este un dat, cultura este ceva devenit.

Dezvoltarea culturii se confundă cu dezvoltarea societății. Din această perspectivă, cultura are următoarele funcții: *cognitivă; axiologică; comunicațională; praxiologică* (creativă), acestea contribuie la progresul social și uman, la perfecționarea instituțiilor și relațiilor interumane, la personalizarea și integrarea omului în societate, la dezvoltarea și afirmarea libertății umane; în calitate de sistem de valori, sistemul cultural asigură: *stabilitatea sistemului social, integrarea indivizilor în comunități, grupuri și activități, orientarea diferitelor domenii ale culturii, întemeiază finalitatea socială, armonizează scopurile individuale cu cele generale, nevoile imediate cu cele de perspectivă, motivează acțiunea umană.*

Civilizația se poate defini ca fiind: cultură integrată și asimilată în practica social-umană care a devenit o parte componentă a modului social de viață, în toate manifestările sale: muncă, gândire, trai, comportament; sau capacitatea de a ne adapta mediului natural și social prin valorile culturii. Din această perspectivă, civilizația însumează: a) producția, munca, meșteșugurile, serviciile, modul de organizare; b) tehnicile și tehnologiile, resursele de energie, uneltele și obiectele muncii; c) locuințele, construcțiile, orașele, satele, amenajarea acestora; d) consumul și alimentația, îmbrăcămintea și moda, interiorul locuințelor; e) comerțul și schimbul de mărfuri, organizarea piețelor, târgurilor, magazinelor; f) căile de comunicație, transporturile; g) organizarea timpului liber; sărbătorilor, vacanțelor, turismului; h) organizarea vieții de familie, educarea copiilor; i) sistemul de sănătate și de protecție socială; j) organizarea vieții politice și administrative, statul și instituțiile sale; k) difuzarea culturii cu toată rețeaua sa instituțională: muzee, biblioteci, teatre,

instituții de învățământ etc. Structurile materiale și manageriale sunt predominante în funcționarea civilizațiilor.

Raportul dintre culturî și civilizație – între cultură și civilizație se pot stabili următoarele deosebiri:

- cultura cuprinde totalitatea valorilor, iar civilizația – totalitatea bunurilor ca obiectivare a valorilor;
- cultura este o civilizație virtuală, iar civilizația constituie finalitatea dezvoltării unei culturi, este cultură în acțiune, devenită viață socială cotidiană; omul civilizat reprezintă individul care își transformă valorile culturale în norme de comportament social, care știe să observe și să respecte grupurile culturale din care nu face parte;
- cultura se depozitează în civilizație, civilizația este cultură acumulată, ea reprezintă societatea care și-a integrat totalitatea valorilor culturale;
- prin cultură omul valorizează natura, o raportează la nevoile sale; prin civilizație omul transformă realitatea naturală și socială;
- civilizația nu este doar o rezultată a efortului cultural, ci și baza de pornire și realizare a oricărei culturi; cultura trăiește în civilizație;
- civilizația este o operă colectivă; cultura este o operă personală, individuală; convertirea unei culturi în civilizație necesită un ansamblu de condiții natural-geografice, sociale, tehnice și științifice;
- cultura este particulară, civilizația este generală; cultura tinde să fie specifică fiecărei colectivități, civilizația are un caracter universal, fiind rezultatul progresului științific.

Precizare: în raportul dintre civilizație și cultură, remarcăm: a) rolul determinant al civilizației (necesitatea existenței unui minim de civilizație ca bază de formare a culturii); b) rolul activ al culturii, funcția sa civilizatoare.

În epoca contemporană, cultura se caracterizează prin complexitate, diversitate, o dinamică accentuată și conturarea unor noi tendințe:

1. *valorile dominante sunt: eficiența tehnică, verosimilitatea științifică, originalitatea estetică și participarea politică, cultura tinde spre o accentuată profesionalizare;*

2. *manifestarea unor interdependențe (simbioze, asimetrii și opoziții) între diverse domenii ale culturii – filozofie și știință (aparitia unui subsistem cultural nou – tehnostiința), filozofie și politică, religie și artă;*

3. *tendința de separare între dimensiunea creativă și cea participativă a culturii; cultura actuală fiind mai mult o cultură a acțiunii;*

4. *constituirea unei concepții ample și unitare despre natura, structura și rolul valorilor (reconsiderarea piramidei valorice – reînțorcerea spre om ca întreg și spiritualitate, integrarea în câmpul axiologic a unor noi valori, dimensiunile spațio-temporale devin valori general-umane, caracteristice diferitelor arii și epoci culturale, epoca noastră este epoca ideilor noi);*

5. *caracterul prospectiv, dezvoltarea este justificată mai puțin prin apel la necesitățile prezentului, mai ales prin invocarea celor ale viitorului;*

6. *manifestarea fenomenului de alienare (retragerea oamenilor din planul vieții culturale, pătrunderea în atenția și consumul public a aspectelor vieții particulare, tendința unor grupuri umane de a trăi valorile altor arii culturale decât cea de apartenență) și criză a culturii.*

Tematica și sarcinile seminarului

ABORDĂRI TEORETICE ALE CONCEPTELOR DE CULTURĂ ȘI CIVILIZAȚIE

Sarcini de învățare/evaluare

- *Definiți noțiunea de „cultură”;*
- *Determinați funcțiile culturii;*

- *Analizați raportul dintre cultură și civilizație;*
- *Estimați dinamica culturii și tendințele în cultura contemporană.*

Bibliografie:

1. BĂTLAN, I. *Introducere în istoria și filosofia culturii*. București, 1995.
2. CODOBAN, A, *Filosofie – suport de curs*, CFCID Psihologie, UBB Cluj, 1999, ediție revăzută și extinsă în 2000
3. FLOREA, I, *Filozofie*. București: Editura Fundației „România de Măine”, 1999. 278 p.
4. GEORGESCU, G. *Filosofia culturii – suport de curs*. București, 2010. 287 p.
5. HERMET, G. *Istoria națiunilor și a naționalismului în Europa*. Institutul European, 1997. 344 p.
6. БЕЛИК, А. *Культурология. Антропологические теории культур*. www.twirpx.com/file/3846_
7. www.academia.edu/8717033/What_is_the_Difference_between_Culture_and_Civilization_Two_Hundred_Fifty_Years_of_Confusion

2. CULTURA ȘI CIVILIZATIA GRECIEI ANTICE

Unități de conținut

- *Emogeneza civilizației Greciei Antice*
- *Organizarea socială, administrativă și economică a civilizației Greciei Antice*
- *Gândirea mitologică și religioasă, filosofică și științifică*
- *Arta și arhitectura*
- *Declinul civilizației eline*
- *Influența culturii și civilizației grecești asupra dezvoltării civilizației și culturii occidentale și universale*

Obiective

Studentii vor urmări:

- *să determine influența geografică și climaterică asupra civilizației eline;*

- să caracterizeze specificul epocilor civilizației Greciei Antice (miceniană, obscură, arhaică, clasică, elenistă);
- să analizeze formarea gândirii științifice și filosofice vizând structura socială și statală a Greciei Antice;
- să argumenteze rolul democrației generate de civilizația Greciei Antice asupra civilizațiilor existente;
- să caracterizeze factorii declinului civilizației eline;
- să aprecieze influența civilizațiilor și culturii grecești asupra dezvoltării civilizației și culturii occidentale și universale.

Cuvinte-cheie: *etnogeneză, cultura Greciei Antice, știință, democrație, filozofie.*

Bazele culturii și civilizației europene sunt edificate în Grecia Antică. Oamenii Eladei au avut capacitatea de a crea o cultură originală, ei sunt considerați fondatorii vieții intelectuale occidentale. Cultura greacă cunoaște o evoluție extraordinară, începând cu lumea cretană: „Prima civilizație cu adevărat umană din bazinul mediteranean”, după cum a constatat cercetătorul P. Faure. Ionienii, aheii, eolienii și dorienii au fost acei care au inițiat procesul civilizatoric pe pământul Greciei, proces care va culmina în perioada clasică a culturii grecești. Începând cu secolul al VI-lea î.Hr., aici sunt formulate marile probleme care vor străbate gândirea occidentală: căutarea principiilor, problema unului și a multiplului, sunt puse în discurs ideile etice și politice, la fel remarcăm contribuția grecilor antici pentru știință și artă. „Inventatori ai politiciii”, vechii greci creează sistemele de conducere – oligarhic și democratic, promovează individualismul și drepturile civice și încearcă să edifice statul, cetatea-polis – ca exponent al intereselor cetățenilor – pe baze raționale. În urma unei evoluții, trecând prin tiranie și regimul aristocratic – cetățile/polisurile grecești au ajuns la regimul democratic în secolului al V-lea î.Hr. Atena este considerată modelul democrației grecești, în opoziție cu Sparta care era oligarhie.

Fundamentele democrației erau: *isonomia* – egalitate în fața legii; *isotomia* – egalitate în ce privește opinia și dreptul la aceleași onoruri; *isogoria* – dreptul la cuvânt în fața tribunalelor și în fața adunării poporului.

Gândirea științifică a grecilor s-a cristalizat în secolele VII-VI î.Hr., detașându-se, treptat, de cea religioasă. Spiritul lor critic, preocuparea pentru înțelegerea omului, naturii, a universului, i-au determinat să încerce depășirea explicațiilor tradiționale oferite de mitologie și religie. În domeniul științei s-au remarcat: Pitagora (secolul al VI-lea î.Hr.) – cunoaștem teorema care-i poartă numele; Euclid (secolul al III-lea î.Hr.) pune bazele aritmeticii, dar și a geometriei plane și spațiale; Arhimede (secolul al III-lea î.Hr.) a pus bazele mecanicii și hidraulicii; Aristarh din Samos – a propus ipoteza conform căreia Pământul se învâрте în jurul Soarelui, preluată ulterior de Copernic; Hipocrate (secolul al V-lea î.Hr.), este considerat „părintele medicinei”. Strabo, în opera sa *Geografia* a prezentat o sinteză a științelor despre „pământul populat”; Herodot și Tucidide au scris *Istoriei*, respectiv, *Istoria războiului peloponesiac*. Printre cei mai cunoscuți filosofi menționăm: Thales, Parmenide, Heraclit și Democrit, Socrate, Platon și Aristotel.

Arta din Grecia Antică a exercitat o mare influență asupra culturilor multor țări, în special în domeniul sculpturii și arhitecturii. Spre deosebire de alte popoare antice, grecii, prin arta lor magnifică, au glorificat umanitatea, la fel în Grecia Antică s-au ridicat temple din marmură, construite în stil *ionic*, *doric* și *corintic*. Cele mai impunătoare construcții au fost: Parthenonul, Erehteionul, Propileele, Templul Atenei Nike pe Acropole în Atena, Muzeul din Alexandria, Mausoleul din Halicarnas, Templul zeiței Artemis din Efes.

Declinul civilizației eline a fost generat de o serie de factori de ordin intern și extern, în același timp, cultura greacă este considerată primul fundament al civilizației europene, care aduce disciplina

spiritului, căutarea perfecțiunii, o modalitate de gândire, care pune în centrul atenției omul, democrația, o educație aleasă și idealul libertății. Anticii greci au lăsat posterității valoroase creații în domeniul literaturii, teatrului, filosofiei, dar și descoperiri în domeniul științei.

Cunoscute sunt poemele homerice *Iliada* și *Odiseea* și poeziile lui Pindar și Sappho. În domeniul teatrului s-a remarcat tragedia greacă cuprinzând teme din mitologie și poemele homerice: Eschil a scris *Perșii*, *Prometeu înlănțuit*, *Agamemnon*; Sofocle – *Antigona*, *Oedip rege*; Euripide – *Electra*, *Medeea*. Comedia greacă ridiculiza moravurile societății grecești. Aristofan a creat piese de teatru precum: *Norii*, *Viespile*, *Pacea*, *Broaștele*, *Lisistrata*. Filosofia elenistică și-a lăsat amprenta asupra multor aspecte ale doctrinei creștine. Epoca elenistică a îmbogățit considerabil sfera tematicii și sensibilității artistice, repertoriul de modalități, de tehnici, de specii noi ale artei. Literatura europeană a cultivat anumite genuri elenistice până în secolul al XVIII-lea. Prin cultura latină – formată aproape în întregime la „școala culturii elenistice”, – Antichitatea greacă (inclusiv aceste ultime secole de strălucire ale ei) a fost integrată ca element de bază al culturii europene.

Tematica și sarcinile seminarului

CULTURA ȘI CIVILIZAȚIA GRECIEI ANTICE

Sarcini de învățare/evaluare

- *Determinați influența geografică și climaterică asupra constituirii civilizației eline;*
- *Caracterizați specificul epocilor civilizației Greciei Antice (miceniană, obscură, arhaică, clasică, elenistă);*
- *Analizați formarea gândirii științifice și filosofice, vizând structura socială și statală a Greciei Antice;*

- *Argumentați rolul democrației generate de civilizația Greciei Antice asupra civilizațiilor existente;*
- *Apreciați influența civilizațiilor și culturii grecești asupra dezvoltării civilizației și culturii occidentale și universale.*

Bibliografie:

1. BRAUSTEIN, F. *Istoria civilizațiilor: de la origini până în secolul al VII-lea*. București, 2013.
2. DRÎMBA, O. *Istoria culturii și civilizației*. Vol. 3. București, 1999.
3. McNEIL, William H. *Ascensiunea occidentului: o istorie a comunității umane și un eseu retrospectiv*. Chișinău, 2000.
4. RACHET, Guy. *Larousse. Dicționar de civilizație greacă*. București: Univers enciclopedic, 1998.
5. ВИППЕР, Р. *История древнего мира*. Москва: Республика, 1993.
6. www/online.maryville.edu/social-science-degrees/social-culture-ancient-greece.
7. www.ru.scribd.com/document/346772155/The-Oxford-Encyclopedia-of-Ancient-Greece-and-Rome-pdf.

3. CULTURA ȘI CIVILIZAȚIA ROMEI ANTICE

Unități de conținut

- *Geneza și caracteristica generală*
- *Similitudini și deosebiri ale culturilor Romei și Greciei Antice*
- *Rolul mitologiei și al religiei în viața romanilor*
- *Arta și arhitectura Romei Antice*
- *Originea creștinismului*
- *Importanța și influența culturii Romei Antice asupra culturii universale*

Obiective

Studentții vor urmări:

- *să determine momentele de asemanare și deosebire ale culturilor Romei și a Greciei Antice;*
- *să aprecieze originalitatea artei Romei Antice;*

- să analizeze importanța și influența culturii Romei Antice asupra culturii universale

Cuvinte-cheie: *civilizația Romei Antice, religie, drept, republică, artă.*

Constituirea culturii antice romane propriu-zise a fost un proces foarte complex. Ea a rezultat din întrepătrunderea complicată a culturii originale a mai multor popoare: a triburilor italice, și mai ales, a etruscilor, galilor, celților, germanilor ș.a. Un aport colosal la crearea culturii romane au adus coloniile grecești din sudul Italiei și Siciliei. După cucerirea de către romani a Greciei, influențele culturii antice grecești au devenit și mai impunătoare. Ca urmare, cultura Romei Antice se deosebea prin varietatea și caracterul mozaicat al formelor, în care se reflectau trăsăturile caracteristice ale culturii popoarelor cucerite de Roma și supuse ei. În același timp, Roma Antică are o influență impunătoare și directă asupra vieții socio-culturale a acestor popoare. Pe parcursul existenței sale de douăsprezece secole, civilizația romană a trecut de la monarhie la republică și apoi la imperiu extins. Principala instituție a statului, care rezolva problemele politicii interne și externe, era Senatul, din care inițial făceau parte cei mai bogați cetățeni, apoi erau reprezentate și alte categorii sociale (ale cetățenilor liberi). Senatul își desfășura activitatea într-un templu sau într-o clădire aflată în preajma Forului. Adunarea poporului cuprindea toți cetățenii romani și alegea magistrații.

Atunci când comparăm lumea greacă și romană, vizăm creațiile din domeniile mitologiei, artei, economiei, politicii etc. În același timp, în studiul culturii cercetătorii utilizează noțiunea de „antichitatea greco-romană”, fapt ce denotă o interinfluență a acestor mari culturi ale Antichității. La fel, trebuie menționată interacțiunea prolifică a culturilor Antichității – a celei romane propriu-zise,

grecești și a culturilor orientale. La început cultura romană în fond era influențată de cultura antică greacă, apoi cultura romană capătă un caracter de sine stătător, interacțiunea și influența reciprocă devine tot mai elastică, mlădioasă, profundă, creatoare, formând un izvor nou al procesului cultural. În această privință se evidențiază, în mod special, rolul orașului Alexandria. Întemeiat de Alexandru cel Mare (Macedon) în sec. al IV-lea î.Hr., acest oraș s-a format mai târziu într-un centru puternic, foarte dezvoltat și influent al vieții culturale, unde se adunau învățații din toate provinciile imperiului, și pe care autoritățile îi ocroteau. Astfel orașul deveni un adevărat templu al științei.

Metodologia romană este la originea civilizației împreună cu sistemul religios, fiind reprezentată în literatura și în artele vizuale ale Romei Antice. Arta romană include arhitectura, pictura, sculptura și lucrările mozaice. Printre formele cele mai nobile de artă erau considerate sculptura și pictura figurilor umane. Arhitectura adoptă limbajul specific al arhitecturii clasice grecești pentru clădirile romane, dar sunt prezente și elemente proprii, elemente ale altor culturi, care împreună vor contribui la formarea un nou stil arhitectural. Viața culturală se dezvoltă în mai multe orașe – zone cu o diviziune (convențională) a activității în domeniul culturii, spre exemplu: Atena (în Grecia) – era centrul dezvoltării filozofiei, învățământului; Alexandria (în Egipt) – centru științific și de pregătire a savanților, mai ales în domeniul științelor naturale; Pergam (în Asia Mică) – centru de învățământ și instructiv; Roma (în Italia) – capitala Imperiului Roman, megapolis cu o populație de aproximativ un milion de oameni, considerat centrul orașelor lumii la acea vreme, centru administrativ, centru arhitectural, al literaturii artistice, al vieții teatrale, locul sărbătorilor de masă în cinstea zeilor, victoriilor obținute în diverse campanii militare, centrul principal de competiție al gladiatorilor. Religia Imperiului era politeistă,

cuceririle romane au dus la pierderea credinței celorlalte popoare în propriii zei, deoarece aceștia nu i-au putut salva de asupritori. La fel și romanii, când au descoperit că sacrificiile sângeroase, aduse anumitor zei, nu pot să-i ajute cu nimic, încep să accepte realitatea oferită de creștinism. Studiul critic al originilor creștine și al evoluției Bisericii deține astăzi drept de cetate în știința istoriei prin numărul crescând al lucrărilor, în același timp, multe dintre concluziile sale nu au atins gradul de certitudine la care s-au ridicat deja și alte domenii științifice.

Contribuția fundamentală a Romei la patrimoniul universal este dată de funcția ei civilizatoare. Preluând multe elemente din cultura Greciei, Roma le-a adăugat măsura, simplitatea care le-a făcut accesibile tuturor. Roma a răspândit cultura inventată de greci în toată lumea cunoscută a Antichității. Promovarea respectului față de lege a făcut din Roma un model pentru celelalte popoare. Limba latină a devenit limbă universală. În arhitectură, romanii au împrumutat stilurile arhitectonice ale elenilor, folosirea arcurilor rotunde a fost preluată de la etrusci, prezența elementelor orientale derivă din grandoarea edificiilor. Roma Antică are o influență mare asupra lumii moderne. Deși au trecut mii de ani de când a înflorit Lumea romană, putem vedea în continuare dovezi ale acesteia în artă și arhitectură, tehnologie și dreptul roman, literatură, limba latină și religia creștină.

Tematica și sarcinile seminarului

CULTURA ȘI CIVILIZAȚIA ROMEI ANTICE

Sarcini de învățare/evaluare

- *Determinați momentele de asemanare și deosebire ale culturilor Romei și Greciei Antice;*
- *Argumentați rolul mitologiei și al religiei în viața romanilor;*

- *Apreciați originalitatea artei în Roma Antică;*
- *Estimați influența culturii Romei Antice asupra culturii universale.*

Bibliografie:

1. DRÎMBA, O. *Istoria culturii și civilizației*. Vol. 3. București, 1998-1999.
2. SOCOLOV, G. *Istoria și filosofia culturii*. Chișinău, 1998.
3. SEVILIA, J. *Corectitudinea istorică*. București, 2003.
4. ВИППЕР, Р. *История древнего мира*. Москва: Республика, 1993.
5. www.ru.scribd.com/document/346772155/The-Oxford-Encyclopedia-of-Ancient-Greece-and-Rome-pdf.

4. CULTURA ȘI CIVILIZAȚIA GETO-DACĂ

Unități de conținut

- *Geneza civilizației geto-dacilor*
- *Societatea, economia și relațiile intercivilizaționale*
- *Cunoștințele științifice și spirituale*
- *geto-dacii în conștiința posterității*

Obiective

Studentii vor urmări:

- *să identifice cadrul geopolitic și climateric și rolul lui în apariția civilizației geto-dace;*
- *să compare civilizația geto-dacă cu civilizațiile antice;*
- *să analizeze cunoștințele științifice și spirituale ale civilizației geto-dace;*
- *să aprecieze și să argumenteze rolul civilizației geto-dace în conștiința posterității.*

Cuvinte-cheie: *civilizația geto-dacă, mitologie, religie, artă.*

Cultura geto-dacilor constituie un fenomen foarte complex prin rădăcinile sale istorice, prin varietatea formelor și prin teritoriul în care s-a manifestat. Reconstituirea sa este un proces anevoios, pe de o parte, datorită complexității fenomenului, imposibil de cuprins în toate amănuntele sale, iar pe de altă parte, datorită insuficienței izvoarelor scrise și a mărturiilor arheologice. Totodată, există aspecte despre care se cunoaște cu certitudine, plecând și de la ideea că cultura atunci, la fel ca și acum, constituie elementul cel mai însemnat pentru felul de a fi al unui popor, în ultimă instanță cultura fiind cea care individualizează popoarele, le face să fie sau să nu fie în istorie.

Dubla denumire se explică prin folosirea termenului *geți* în izvoarele grecești și pe acel de *daci* în izvoarele romane. Dacii erau organizați în state și aveau cetăți numite *dava*. Ei erau divizați în două categorii/clase sociale: aristocrația sacerdotală și militară, numită *tarabostes (pileati)*, și agricultorii liberi, *capilati (comati)*. Din agricultură obțineau: grâu, vin, miere, creșteau vite și cai, dar și pescuiau. Dacii se ocupau cu extracția și prelucrarea metalelor din care confecționau unelte, arme, obiecte de cult sau mobilier, podoabe, vase și monede. După o lungă dispută între specialiști, ipoteza care susține caracterul *politeist* al religiei geto-dacilor tinde să se impună. Superioritatea (mai degrabă farmecul, profunzimea și bogăția) unei religii nu este dată de caracterul său, o religie monoteistă nu este mai evoluată decât una politeistă, și, ca atare, nu trebuie să manifeste niciun fel de rețineri subiective în a accepta caracterul politeist al religiei geto-dacilor. Mult mai dificilă este situația atunci când trebuie să se arate natura zeităților adorate de geto-daci, atributele sau elementele legate de ierarhizarea într-un „panteon”, ori date despre perioada când au fost la apogeul adorării lor. Zeul cel mai frecvent menționat la autorii vechi este *Zalmoxis* (specialiștii nu au ajuns la un consens asupra formei numelui:

Salmoxis – Zalmoxie – Zamolxis). Cât privește natura și atributele sale, unii susțin că este o divinitate chthoniană (subpământeană), alții că este uraniană. În ceea ce privește alte zeițăi adorate de geto-daci, documentele literar-arheologice vorbesc despre divinitățile feminine *Hestia* și *Bendis*, prima considerată drept protectoare a focului din cămin și a căminului, în general, a doua – zeița pădurii, a lunii, a farmecelor și protectoare a femeii. Deși nu sunt suficient de explicite, izvoarele vechi lasă totuși să se înțeleagă că Zalmoxis, Gebeleizis, Marte, Hestia, Bendis, ca zeițăi, erau adorate nu de un trib anume, ci de către majoritatea geto-dacilor. Așadar, se poate vorbi de prezența unui „panteon” la geto-daci (în sprijinul acestei afirmații situându-se gruparea marilor sanctuare de la Sarmizegetusa și a altora asemănătoare în alte locuri ale Daciei), de unitatea lor spirituală și de existența conștiinței comunității etnolingvistice.

Un alt element al religiei geto-dacice îl constituie credința în *nemurire*. „Nemurirea” a fost considerată adeseori ca un element specific concepției religioase a geto-dacilor, care i-ar fi deosebit între popoarele Antichității. S-a considerat a fi o filosofie, o doctrină promovată de Zalmoxis, a cărei esență ar fi credința în nemurirea sufletului. Împărtășim ideea potrivit căreia „nemurirea” geto-dacică este o credință obișnuită, că „dincolo” vor continua viața pământeană în mare desfătare. Această credință nu are nimic fenomenal, excepțional, în sensul unei spiritualizări sublime, cum s-a prezentat adeseori în anumite surse. Cât privește așa-zisele *cunoștințe stiințifice* ale geto-dacilor (din societatea geto-dacică, mai precis), majoritatea istoricilor, unii dintre ei cu mai puțin discernământ, invocă vestitul pasaj din *Geticele* lui Iordanes. Acesta, entuziasmat de cele aflate despre activitatea lui Deceneu, pe care îl considera strămoșul său, scria: „... *Observând dispoziția lor (a dacilor) de a-l asculta în toate și că ei sunt din fire*

intelenți, i-a instruit în aproape toate ramurile filosofiei, căci el era în aceasta un maestru priceput. El i-a învățat morală, dezbatându-i de moravurile lor cele barbare; i-a instruit în științele fizicii, făcându-i să trăiască potrivit legilor naturii...; i-a învățat logica, făcându-i cu mintea superiori celorlalte popoare; arătându-le practica, i-a îndemnat să petreacă în fapte bune; demonstrându-le teoria celor douăsprezece semne ale zodiacului, le-a arătat mersul planetelor și toate secretele astronomice și cum crește și scade orbita lunii și cum globul de foc al soarelui întrece măsura globului pământesc și le-a expus sub ce nume și sub ce semn cele trei sute patruzeci și șase de stele trec în drumul lor cel repede de la răsărit la apus spre a se apropia sau îndepărta de polul ceresc. Vezi ce mare plăcere că niște oameni prea viteji să se indeletnicească cu doctrinele filosofice când mai aveau puțin răgaz de războaie. Puteai să-l vezi pe unul cercetând poziția cerului, pe altul proprietățile ierburilor și ale arbuștilor, pe acesta studiind creșterea și scăderea lunii, pe celălalt observând eclipsele soarelui și cum, prin rotația cerului, soarele vrând să atingă regiunea orientală este dus înapoi spre regiunea occidentală...". În acest text al lui Iordanes exagerările sunt evidente, dar ar fi o greșeală respingerea sa în bloc. Dincolo de veșmântul său naiv, textul oglindește un tablou real, nu acela al unui întreg popor preocupat de astronomie, botanică, filosofie etc., ci al unei restrânse categorii de învățați, ocupați cu astfel de îndeletniciri, nu „intelectuali” de meserie (societatea geto-dacilor făcând prea puține progrese pentru că în sânul ei să apară filosofi și oameni de știință specialiști), ci preoți. Acești preoți daci posedau și mânuiau, pentru a-și spori autoritatea, un minimum de cunoștințe științifice, bazate pe seculara experiență a poporului și pe contactul cu lumea greco-romană în primul rând. Rolul pe care l-au avut daco-geții în cultura românească este unul însemnat. Pe

lângă faptul că folclorul românesc, arta plastică, muzica, dansurile, ritmurile, obiceiurile, ceramica românești conțin urme ale civilizației acestui popor, moștenirea geto-dacică cuprinde și anumite forme ale vieții populare.

Tematica și sarcinile seminarului

CULTURA ȘI CIVILIZAȚIA GETO-DACĂ

Sarcini de învățare/evaluare

- *Determinați cadrul geopolitic și climateric și rolul lui în apariția civilizației geto-dace;*
- *Comparați civilizația geto-dacă cu civilizațiile antice;*
- *Apreciați cunoștințele științifice și spirituale ale civilizației geto-dace;*
- *Estimați rolul civilizației geto-dace în conștiința posterității.*

Bibliografie:

1. DRÎMBA, O. *Istoria culturii și civilizației*. Vol. 3. București, 1998-1999.
2. DAICOVICIU, H. *Dacii*. Chișinău, 1993.
3. www.mcgill.ca/classics/files/classics/2007-8-09.pdf
4. www.academia.edu/Documents/in/Ancient_Dacian_History.

5. CULTURA ȘI CIVILIZAȚIA EUROPEI MEDIEVALE OCCIDENTALE

Unități de conținut

- *Cultura europeană medievală ca o sinteză a culturilor antice, a creștinismului și a culturilor tribale barbare*
- *Marile migrații*
- *Influența creștinismului asupra vieții spirituale*
- *Învățămintul și știința*

- *Stilurile romanic și gotic în arta medievală*
- *Influența culturii europene medievale asupra culturii universale*

Obiective

Studentții vor urmări:

- *să determine influența creștinismului asupra vieții spirituale;*
- *să estimeze cultura europeană medievală ca o sinteză a culturilor antice, creștinismului și a culturilor tribal barbare;*
- *să analizeze influența culturii europene medievale asupra culturii universale*

Cuvinte-cheie: *Ev Mediu, creștinism, migrații, barbari, feudal, artă.*

Termenul de *Ev Mediu*, din care au fost derivate și denumirile de „epoca medievală”, „relații medievale”, „cultura medievală”, „structuri medievale”, este menționat pentru prima dată prin termenul latin *media tempestas* de episcopul Ciovanni Andrea Bussi din Abria, în anul 1496, apoi pe foaia de titlu a unei cărți, editată de Heerwegen la Basel în anul 1531, să fie folosit termenul de *medium tempus*. Prima istorie a acestei perioade este scrisă în anul 1688 de către Christophor Cellarius (Keller), care întocmește cel dintâi compendiu de istorie universală, un manual în trei volume pentru învățarea istoriei, în cadrul căruia, cel de-al doilea volum se intitula *Historia medii aevii*. Periodizarea cunoscută devenise un standard după ce istoricul german a divizat istoria în trei epoci: Antichitatea; Evul Mediu și Epoca Modernă.

În perioada Antichității târzii și a Evului Mediu timpuriu, structurile politice, sociale, economice și culturale au fost profund reorganizate, întrucât tradițiile imperiale romane au fost revalorificate de popoarele germanice care au format regate în fostul imperiu occidental. Au fost introduse noi forme de conducere politică, populația Europei a fost treptat încreștinată. Bazele

civilizației medievale au fost fundamentate de: *tradiția antică*, *tradiția creștină*, *tradiția culturilor barbare*, care au fost stabilite pe parcursul unor procese dificile, urmare a declinului Antichității. După cum constatau cercetătorii J. Carpentier și Fr. Lebrun în lucrarea *Istoria Europei*: „Cele cinci veacuri cuprinse de la dispariția Imperiului Roman de Apus (476) și anul 1000 sunt decisive pentru formarea Europei”. Este și perioada marilor migrații – a celor „*trei mari valuri*” – cel al popoarelor germanice, cel al slavilor și arabilor și cel al vikingilor și ungarilor. Rolul plinar al creștinismului în procesul de civilizare s-a împletit în mod complex cu istoria și formarea societății occidentale. Biserica a influențat profund lumea medievală. Un exemplu cunoscut pentru consolidarea pozițiilor Bisericii Catolice este acela al lui Papa Grigore al VII-lea, a. 590-604, personalitate energetică talentată, care se numea „servitor al servitorilor lui Dumnezeu”. Din această perioadă (Papa) va governa Occidentul (nu doar biserica) fără implicare bizantină. Papa Grigore al VII-lea recomanda misionarilor respectarea riturilor și tradițiilor „păgâne”. A consolidat pozițiile sale prin: a) administrarea corectă a patrimoniului, b) alipirea provinciilor lipsite de cârmuire, organizează prima misiune de evanghelizare în Anglia, va supune Bisericile întemeiate de el și predecesori (lombardă, frizonă, germană) unei discipline corespunzătoare, va asigura răspândirea regulii monastice a Sf. Benoit (480-543): 3.30 ore consacrate oficiului divin, 6.30 ore p/u muncă manuală, 1.00 oră p/u mâncare.

O altă personalitate marcantă pentru cultura europeană este *Carol cel Mare* (în germană – *Karl I, der Große*, latină – *Carolus Magnus*, franceză – *Charlemagne* (748-814, Aachen,) rege al francilor din 768, fondator al Imperiului Carolingian. În timpul domniei sale a cucerit Italia și a fost încoronat *Imperator Augustus* de papa Leon al III-lea pe 25 decembrie 800. Acțiunea reprezenta o încercare de a reînvia Imperiul Roman de Apus (Bizanțul nu a recunoscut titlul). Imperiul

Carolingian a fost în Europa, într-un anumit sens, un stat rival față de Imperiul Roman de Răsărit, Carol cel Mare este considerat uneori ca fondator al Franței, Germaniei și ca *părinte al Europei* (Jacques Le Goff). O statuie de bronz se afla în Paris, în fața Catedralei Notre-Dame, o altă – în Aachen, Germania. Cultura europeană a cunoscut o perioadă prolifică în timpul guvernării acestui monarh. Reforma „carolingiană a atins cele mai diverse domenii și, în cele din urmă, a reușit să dea viață unui anumit spirit, desemnat de moderni prin termenul de «renaștere»”. Împăratul, încheind expedițiile militare de cucerire, s-a dedicat proiectelor culturale, ajutat de marii intelectuali ai epocii (Petru din Pisa, Paul Diaconul, Theodulf din Orleans, Alcuin de York (în latină: *Alcuinus*, 735-804. *Prezența învățatului (Alcuinus) la curtea imperială a stimulat transcrierea textelor vechi și introducerea limbii latine ca limbă literară, fapt determinant pentru evoluția ulterioară în istoria culturală a lumii apusene*). La curtea imperială din Aachen a întemeiat Bibliotheca Palatina, unde se studia gramatica, retorica, greaca, muzica și scrierea caligrafică. Elaborează pentru cler *reforma moravurilor*; introduce celebratul; interzice mergerea la vânătoare; interzice vizitarea cabaretilor; a îndemnat intelectualii „să iasă din biserică pentru a răspândi cunoștințele”. Carol cel Mare, care a înțeles importanța învățământului pentru renașterea bisericii și a statului, a căutat să creeze școli pe lângă bisericile episcopale și chiar parohiale.

Un șir de oameni de cultură s-a străduit să transmită realizările culturii laice, îndeosebi sub forma unor compendii, mai accesibile decât operele în întregime a lor, oamenilor medievali. Martianus Capella (sec. V) a transmis sistemul mai vechi al grupării cunoștințelor Antichității în șapte arte liberale. Ele au fost grupate ulterior în *trei căi* ale cunoașterii (*trivium*): gramatica, dialectica și retorica. și în *patru căi* ale cunoașterii (*quadrivium*): aritmetica, geometria, astronomia și muzica, care au constituit baza

învățământului medieval. În secolul al X-lea, alături de mari centre mănăstirești, se afirmă școlile episcopale de la Köln, Utrecht, Reims, în timp ce în Italia se menține tradiția școlilor de drept și a celor notariale. În unele orașe, se va observa afluxul de profesori și elevi, precum și lărgirea temelor puse în discuție – este perioada *disputei universalilor*, care determină eliberarea școlilor de sub tutela episcopală. În secolul al XIII-lea, asistăm la triumful unei noi instituții, Universitatea, în care se afirmă metoda de învățare pusă la punct în cadrul școlilor pe baza lecturii și a comentărilor textelor cu autoritate: scolastica. Protejată de papalitate și de autoritățile laice, universitatea este în același timp o asocieră de școli și o corporație de profesori și studenți, condusă prin statut sau privilegii ce-i sunt proprii. Universitatea medievală este matricea universității moderne, dar în esență, fundamental diferită – este o instituție tipic europeană, absolut originală și caracteristică lumii medievale. Contribuția occidentalilor la dezvoltarea științei a fost corespunzător epocii, în Evul Mediu, la fel ca și în Antichitate, n-a existat o separare completă între știința teoretică și tehnică. (Primele universități – Universitatea din Bologna, 1088; Universitatea din Paris, 1200/1215; Universitatea Oxford, 1167).

Arta medievală a fost influențată de religie. Locul cel mai important îl deținea arhitectura. S-au construit mai ales catedrale, care copleșeau prin monumentalitatea și bogăția decorațiilor interioare. Sculptura, pictura, artele minore erau considerate anexe ale arhitecturii. Principalele sunt stilurile romanice și gotice. Primele manifestări ale unei arhitecturi romanice, caracterizată prin bolta de pietre fațetate, menținute cu o cheie de boltă – apar aproape în același timp, la sfârșitul secolului al X-lea și începutul secolului al XI-lea, în Catalonia, Lombardia și Lorena. De aici ele se extind în tot Occidentul creștin, punctul de convergență situându-se în Burgundia și Auvergne. Arta bizantină, cu edificiile sale cu cupole și cu

caracterul hieratic al decorațiunilor sale, arta musulmană, descoperită în Spania, i-au inspirat mult pe arhitecții și artiștii epocii romanice. Printre problemele tehnice care se ridicau în fața arhitecților, cea mai importantă era aceea a acoperișului, care a fost construit din piatră în sistemul bolții în plin arc și avea dezavantajul că nu oferea posibilitatea ridicării unor construcții înalte. Acest inconvenient a fost înlăturat începând cu secolul al XI-lea, când s-au adoptat soluții variate: juxtapunerea mai multor cupole, bolți în umbrar, susținute de arcuri ce dublează bolta. Exemple celebre de astfel de construcții se întâlnesc din Franța până în regatul maghiar și din Scandinavia până în Italia (mănăstirea Santiago de Compostella, domul din Worms, catedralele din Poitiers, Toulouse ș.a.).

Dimensiunile mari, plan în formă de cruce, aspectul zvelt, înalt, grațios, luminos, arce în formă de ogivă (arc frânt), turnuri ascuțite (fleșe), decorate cu statui și rozase, sunt caracteristicile stilului gotic, care începând cu secolul al XII-lea și încheind cu anii 1500 va domina arhitectura europeană. Ca o situație mai exactă în timp și spațiu, cele mai importante opere arhitecturale gotice acoperă perioada anilor 1140-1500, fiind construite în toată Creștinătatea. Arhitectura gotică, cea mai înaltă expresie a tehnicii medievale, a fost precedată de arhitectura romanică și succedată de arhitectura renascentistă. Societatea medievală a fost una religioasă, astfel încât instituția ecleziastică era implicată în majoritatea domeniilor vieții sociale, biserica – avea rolul decisiv în dezvoltarea culturii medievale. În aceleși timp, Evul Mediu este perioada în care se vor constitui valorile europene, se va pune baza limbilor europene, din care face parte: *grupul romanic/latin*: italiana; franceza; spaniola; portugheza; româna; *grupul germanic*: germana; engleza; suedeza; norvegiana; daneza; olandeza; *grupul slav*: rusa; ucraineana; poloneza; ceha; slovacă; sârbo-croata; slovena; bulgara, care sunt parte a grupului lingvistic indoeuropean, din această familie a

limbilor indo-europene este și limba greacă; limbile baltice: letona, lituaniana. din cadrul grupului *lingvistic neindo-european*, sunt limbile *fino-ugrice*: maghiara; finlandeza; estoniana și acelea *uralo-altaice*: turca; tătara.

Cultura Europei medievale a evoluat în strânsă legătură cu transformările petrecute în Occident în perioada respectivă, care au creat condiții pentru formarea unei culturi corespunzătoare nevoilor spirituale ale societății. Rolul pe care l-a avut cultura europeană medievală asupra culturii universale este unul însemnat și fundamental pentru procesele civilizatorii moderne.

Tematica și sarcinile seminarului

CULTURA ȘI CIVILIZAȚIA EUROPEI MEDIEVALE OCCIDENTALE

Sarcini de învățare/evaluare

- *Determinați cultura europeană medievală ca o sinteză a culturilor antice, creștinismului și a culturilor tribale barbare;*
- *Apreciați influența creștinismului asupra vieții spirituale;*
- *Redați specificul învățământului medieval;*
- *Estimați rolul arhitecturii romanice și gotice în arta medievală;*
- *Evaluați influența culturii europene medievale asupra culturii universale.*

Bibliografie:

1. BROWN, P. *The Rise of Western Christendom: Triumph and Diversity*, A.D., 200-1000 (Making of Europe).
2. CARDINI, F. *Europa și islamul. Istoria unei neînțelegeri*. Iași, 2002.
3. CARPENTIER, J. *Lebrun Fr. Istoria Europei*. București, 2016.
4. DRĂMBĂ, O. *Istoria culturii și civilizației*. Vol. V-IX. București: Ed. Saeculum, Ed. Vestala, 2001.
5. LE GOFF, J. *Pentru un alt Ev Mediu*. Vol. I-II. București, 1986.

6. LE GOFF, J. *Evul Mediu și nașterea Europei*. Iași, 2005.
7. LE GOFF J. *Omul medieval*. Iași, 1999.
8. ZARATREAN, V. *Marile civilizații*. Ed. Lider, 2003.

6. CULTURA ȘI CIVILIZATIA BIZANTINĂ

Unități de conținut

- *Specificul constituirii și evoluției culturii și civilizației bizantine*
- *Biserica Creștină – aliatul și sprijinul Bizanțului*
- *Relațiile civilizației bizantine cu lumea occidentală și orientală*
- *Arta și arhitectura bizantină*
- *Influențele civilizației bizantine asupra lumii occidentale și orientale în spațiu și în timp*

Obiective

Studentii vor urmări:

- *să identifice specificul civilizației bizantine;*
- *să determine rolul bisericii în evoluția civilizației bizantine;*
- *să aprecieze mișcarea iconoclastă;*
- *să evalueze relațiile civilizației bizantine cu Europa Occidentală;*
- *să compare orașul bizantin cu cel din occidentul medieval.*

Cuvinte-cheie: *Ev Mediu, latin, grec, bizantin, creștinism, biserică, artă.*

Cultura și civilizația bizantină s-a constituit ca o „sinteză a tuturor elementelor politice, religioase, intelectuale ale lumii antice în declin: tradiție latină, elenism, creștinism, cultură orientală”. Imperiul Bizantin a creat o monarhie absolută și o administrație puternic centralizată, a conservat tradițiile clasice cărora le-a integrat elementele creștine și orientale.

Imperiul Bizantin este un termen istoriografic modern, care era necunoscut celor care au trăit în vremurile de glorie ale imperiului

(care se numea Imperiul Roman de Răsărit). Numele original al imperiului în limba greacă era *Romagna* sau *Basileía Romaíon*, o traducere din limba latină a numelui Imperiului Roman, *Imperium Romanorum*. Termenul Imperiul Bizantin a fost inventat în 1557, la aproximativ un secol după căderea Constantinopolului, de către istoricul german Hieronymus Wolf, care a introdus un compartiment de istoriografie bizantină în lucrarea sa *Corpus Historiae Byzantinae*, în scopul de a deosebi istoria antică romană de istoria medievală greacă, fără a mai atrage atenția asupra predecesorilor lor antici și continuității imperiale romane (în Est). „Standardizarea” termenului a apărut în secolul al XVIII-lea, când autorii francezi, precum Montesquieu, au început să-l popularizeze. Mai târziu, a apărut folosirea peiorativă a cuvântului bizantin, după cum menționează Ch. Diehl. În 313 împăratul roman Constantin aproba „Edictul de la Milano”, care acorda libertate tuturor religiilor, inclusiv celei creștine, și dispunea restituirea lăcașurilor de cult și a bunurilor confiscate ale Bisericii Creștine. Se introduce o nouă jurisprudență referitoare la bunurile Bisericii. O imagine asupra politicii religioase a marelui împărat ar fi incompletă, dacă nu am menționa și rolul mamei sale, împărăteasa Elena.

Concepția sa cu privire la relațiile dintre Biserică și Stat a fost clar formulată două secole mai târziu de Iustinian I, care în Novella a VI-a menționa: „*Două mari daruri s-au dat oamenilor prin grația divină: preoția și autoritatea statului (sacerdotium et imperium). Preoția poartă grijă de cele duhovnicești, iar cealaltă îngrijește de cele pământești; amândouă având aceeași origine, sunt podoabele vieții omenești*”. Acest text consacră nu numai principiul simfoniei dintre cele două puteri, dar, extrapolat, și rolul deosebit pe care trebuie să-l joace împăratul în acest raport. În același timp, Iustinian I, între anii 534 și 565, a elaborat tratatul juridic rămas sub numele de „*Corpus juris civilis*”, extraordinara operă legislativă, care

promova ideea de stat și teoria absolutismului imperial dublată de o puternică influență a spiritului creștin în dreptul privat. Opera ce a stat la bazele învățământului juridic, organizat pe noi principii la Constantinopol, Beirut și Roma. Cu toate greșelile inerente, cu toată graba care a dat naștere la repetări și contradicții, cu tot modul stângaci în care au fost reformulate capodoperele dreptului roman, aceasta a fost o foarte mare operă, una dintre realizările capitale ale istoriei umanității. Dacă în Evul Mediu dreptul lui Iustinian a furnizat puterii imperiale fundamentele sale absolutiste, pentru Occident a contribuit la ideea de stat și a elucidat principiile organizării sociale. Un element important l-a constituit faptul că în rigoarea bătrânului drept roman a introdus principii creștine și, prin aceasta, elemente până atunci necunoscute: *moralitatea publică* și *umanismul*.

Arta bizantină s-a dezvoltat din arta Imperiului Roman, care la rândul ei a fost influențată de arta Greciei Antice. O estetică complet nouă va marca arta bizantină. Noua estetică avea ca principală însușire „abstractizarea”. Dacă arta clasică era marcată de încercări de a crea reprezentări ce imitau realitatea cât mai veridic, arta bizantină pare a abandonat aceste încercări în favoarea unei abordări simbolice. Arhitectura bizantină este stilul arhitectonic dezvoltat în cadrul Imperiului Bizantin. Această terminologie este folosită pentru a desemna arhitectura medievală din partea de răsărit a Imperiului Roman, deoarece a evoluat ca o entitate artistică și culturală distinctă, având în centru noua capitală Constantinopol, spre deosebire de Roma și zona de apus a vechiului imperiu.

Arta bizantină este una remarcabilă prin afinitatea spre ceea ce era extraordinar, opus banalului și ceea ce era obișnuit, abordând un stil mai abstract și mai plat în comparație cu realismul artei romane, rolul acestuia fiind acela de a sublinia calitățile spirituale. Legile eterne ale universului creștin stau la baza esteticii acestei forme artistice, punându-se un evident accent asupra detaliului și ornamentului. Cu

referire la creația bizantină, Nicolae Iorga constata următoarele: Bizanțul, cu tot ceea ce reprezenta el, – nu ca autoritate a unei dinastii sau ca superioritate a unei clase conducătoare care, acestea, puteau pieri într-o catastrofă, fără ca organismul bizantin, încheșat într-un ritm aparte în decursul veacurilor, să se fi resimțit neapărat, dar ca un complex de instituții, ca sistem politic, ca formație religioasă, ca tip de civilizație, cuprinzând moștenirea intelectuală elenică, dreptul roman, religia ortodoxă și tot ceea ce provoca și întreținerea el în materie de artă, nu a dispărut, nu putea să dispară.

Bizanțul este cealaltă Europă, menționa Timothy E. Gregory, cealaltă față a civilizației vestice, care ajută Occidentul să vadă mai bine ceea ce este și ceea ce nu este el însuși, arătând cum s-ar fi putut desfășura lucrurile pentru Europa Occidentală, dacă circumstanțele ar fi fost altele și oferind lecții valoroase despre modalitățile în care tradiția europeană poate fi privită și analizată în diferite direcții. Semnificația Bizanțului nu stă în primul rând în ceea ce a conservat, ci în ceea ce a creat și, cel mai important, în bogăția de idei și principii, adesea contradictorii, pe care le-a îmbrățișat: o societate remarcabil de religioasă și totuși surprinzător de laică, aflată aproape întotdeauna în război, dar totuși cu o înclinație limpede pentru negociere și diplomatie; o lume care respecta educația, dar în care majoritatea oamenilor erau analfabeți; eshatologică, însă în același timp extraordinar de practic. Modelul bizantin și tradițiile culturale bizantine au continuat, fiind vizibile până astăzi.

Tematica și sarcinile seminarului

CULTURA ȘI CIVILIZAȚIA BIZANTINĂ

Sarcini de învățare/evaluare

- *Identificați specificul civilizației bizantine;*
- *Determinați rolul bisericii în evoluția civilizației bizantine;*

- *Apreciați originalitatea artei și arhitecturii bizantine;*
- *Evaluați relațiile Bizanțului cu Europa Occidentală;*
- *Apreciați influența culturii bizantine asupra lumii occidentale și orientale în sațiu și în timp.*

Bibliografie:

1. DIEHL, Ch. *Figuri Bizantine*. Vol I-II. București 1969.
2. DRĂMBA, O. *Istoria culturii și civilizației*. Vol. 4, Bucuresti, 2001.
3. IORGA, N. *Bizanț după Bizanț*. Editura Gramar, 2002.
4. JONES, A. F. *Introducere în artă*. București: Lider, 1992.
5. TIMOTHY, E. Gregory. *O istorie a Bizanțului*. Iași: Polirom, 2016.
6. https://www.academia.edu/40027779/A_History_of_Byzantium

7. CULTURA ȘI CIVILIZAȚIA EPOCII RENAȘTERII

Unități de conținut

- *Noțiunea de „Renaștere”*
- *Renașterea – tip de epocă de tranziție*
- *Noua mentalitate – umanismul și influența lui asupra vieții spirituale*
- *Arta epocii Renașterii*
- *Sensibilitatea religioasă /Reforma*
- *Marile descoperiri geografice. Consecințele lor*
- *Aspectele sumbre ale Renașterii*
- *Influența culturii renascentiste asupra culturii universale*

Obiective

Studentții vor urmări:

- *să definească noțiunea de „Renaștere”;*
- *să aprecieze arta epocii Renașterii;*
- *să estimeze influența culturii renascentiste asupra culturii universale;*
- *să identifice consecințele reformei religioase;*

- să distingă aspectele sumbre ale Renașterii;
- să argumenteze consecințele inchiziției;
- să evalueze dinamica claselor și a grupurilor sociale în civilizația renașcentistă;
- să aprecieze importanța și consecințele descoperirilor geografice;
- să aprecieze influența civilizației renașcentiste asupra civilizației contemporane.

Cuvinte-cheie: *Renaștere, umanism, religie, reformă, artă.*

Renașterea a fost o mișcare culturală ce a constituit o epocă distinctă în istoria umanității, în perioada secolelor XIV-XVI. A debutat în Italia, în perioada Evului Mediu târziu și, ulterior, s-a răspândit în restul Europei, epocă caracterizată prin mari „explozii spirituale” și materiale, în general, printr-o efervescență culturală. Apariția acestei mari mișcări a spiritului uman a fost favorizată de nevoia de adevăr și raționalitate în explicarea realului, de renunțarea la dogme și de reîntoarcere la marile valori antice ale umanității, de nevoia de afirmare nestânjenită a individualității umane, pe fundalul profundelor transformări structurale ale societății europene, în tranziția de la feudalism la noua societate, cea capitalistă.

Problema Renașterii a căpătat de-a lungul secolelor interpretări divergente care au lăsat să persiste până azi unele confuzii în definirea conceptului, a naturii acestei epocale mișcări, a extinderii sale în timp și în spațiu, precum și raporturile ei cu fenomenele istorice sau culturale. Tendința permanentă de a exalta epoca Renașterii, idealizând-o global, nediferențiat, se datorează realizărilor sale de ordin cultural, în special artei.

Jules Michelet în *La Renaissance* (1855) este cel dintâi care definește Renașterea ca o perioadă determinată a istoriei generale europene. Termenul nu mai este limitat la definirea unei epoci de

strălucire artistică și literară, la redescoperirea clasicilor, ci este aplicat unei perioade în ansamblul său, și care ar fi fost animată de un spirit particular, prezent în toate manifestările vieții.

Renașterea a însemnat „descoperirea lumii și descoperirea omului”, iar arta renescentistă – o reconciliere a spiritului omului cu natura. Meritul lui Michelet constă în faptul că a acordat conceptului de *Renaștere* o însemnătate universală și concret umană.

Renașterea este o cotitură crucială de la concepțiile religioase la cele umaniste despre lume și om. În noua mentalitate umanistă, omul e creația supremă a lumii; rațiunea lui e forța superioară; organele de simț ale lui nu sunt capacități vicioase ale corpului, dar rațiunea – baza cunoașterii lumii, a esenței și a legităților existenței. Baza spirituală a Renașterii a constituit-o umanismul. Interesul enorm pentru cultura Antichității a dus la căutarea și descoperirea manuscriselor clasice: *Dialogurile* lui Platon, operele istorice ale lui Herodot și Tucidide, creațiile dramatice și poetice ale grecilor și romanilor. Învățații din Bizanț, care după căderea Constantinopolului în 1453 s-au refugiat în Italia și predau acum în școli din Florența, Ferrara sau Milano, au adus cu ei cunoștința limbii grecești clasice. Deși adesea apăreau simple imitații ale clasicilor, studiul literaturii, istoriei și filozofiei contribuia la instruirea liberă a oamenilor, dându-le o mai mare forță de discernământ. Noțiunea de „*umanism*” (*în sens actual*) presupune ansamblul ideilor și al concepțiilor care exprimă aprecierea demnității și libertății omului, grija față de om și de valorile materiale și spirituale ale existenței sale, caracterizat prin cerința dezvoltării continue și multilaterale a personalității umane.

Mișcarea socială și culturală apărută în Europa în sec. al XIV-lea, ca expresie a luptei împotriva feudalismului și a învățaturii scolastice, care a promovat ideea încrederii în valoarea omului și a perfecționării sale, a militat pentru dezvoltarea liberă și multilaterală a personalității umane, pentru o cultură laică (în spiritul vechii culturi

clasice). Atitudine de încredere în valoarea omului. Din fr. *humanisme*, germ. – *humanismus* – termen introdus în sec. al XIX-lea de Neithammer. Noțiunea de umanist inițial desemna persoana care predă *Studia humanitatis*, înțelegându-se prin aceasta scrierile clasice ale Antichității: gramatica, retorica, poezia, etica și istoria. Scopul umanismului a fost reînvierea valorilor culturii greco-latine – de unde și numele de Renaștere. Umanismul readuce în centrul atenției omul, printre cei mai importanți reprezentanți pot fi menționați și Francesco Petrarca, Giovanni Pico della Mirandola, Erasmus din Rotterdam ș.a.

Arta renescentistă este o formă de comunicare și difuzare a concepțiilor existente în societate. Renașterea italiană a stimulat creativitatea și diversificarea formelor de expresie artistică, evidențiind geniul individual al creatorului. Nu întâmplător, acum a apărut conceptul de „artist”. Artiștii intră în serviciul orașelor, principilor, papilor, deveniți destinatarii artei. Temele de inspirație aparțin mitologiei, religiei, dar și vieții cotidiene, arta capătă un caracter realist, depășind cadrul religios, în același timp, personajele principale provin din istoria creștinismului și Antichitate, artiștii repun în valoare natura și corpul uman. Prin valoarea inestimabilă a creației lui Michelangelo Buonarroti și Leonardo da Vinci, Raffaello Santi și Tiziano Vecellio, Sandro Botticelli ș.a. – Renașterea este epocă în care s-a manifestat plenar geniul uman.

O altă mișcare social-politică și ideologică de la începutul secolului al XVI-lea o reprezintă Reforma, orientată inițial împotriva Bisericii Catolice. Numită *dramă a conștiinței* europene, aceasta a dus la scindarea unității Bisericii Catolice, din care s-au desprins Bisericile reformate sau protestante. Ea a fost rezultatul unui declin al Bisericii Catolice, dar și al unor cauze de ordin social. Originea acesteia trebuie căutată în decăderea morală a clerului, dar și în

refuzul comunităților din Germania de a mai finanța o Biserică coruptă.

Martin Luther a contestat indulgențele papalității, considerând că numai Dumnezeu poate asigura mântuirea păcătoșilor. Ideile sale au determinat ruptura de Biserica Romei. Reforma, cu multiplele și variatele ei cauze, implicații și consecințe a însemnat o considerabilă lărgire, influențare și modificare a sistemului politic din Europa, și prin aceasta diferențindu-l în mod substanțial de sistemul politic dominant în Evul Mediu. Adevărați „luptători” pentru ideile reformiste au fost: în Italia – Savonarola; Germania – Martin Luther; Franța – Jean Calvin; Elveția germană – Zwingli.

Deja Biserica nu mai inspira încredere în posibilitățile proprii de a se autoreforma și în acest scop se făcea apel la împărat. Astfel apare necesitatea elaborării teoriilor despre societate și relații sociale, politică și relații politice, stat și formele de guvernare, independente de instituția ecleziastică. Un interes deosebit în acest domeniu prezintă concepțiile lui N. Machiavelli, T. Morus, J. Bodin, G. Grotius, T. Campanella, care trezesc un interes viu și în zilele noastre.

Reforma reușise să divizeze unitatea creștină a Occidentului. Dacă în prima jumătate a sec. al XVI-lea catolicii au asistat cu oarecare pasivitate la răspândirea protestantismului, începând cu mijlocul veacului, Biserica a simțit nevoia să se reînnoiască și, prin noile transformări, să se opună expansiunii protestantismului. Această mișcare s-a numit Contrareforma sau Reforma catolică.

Revenind la concepțiile despre viață ale Antichității clasice, locul idealurilor transcendente este reluat de valorile ce țin de spiritual, moral și fizic. Umaniștii au contribuit la înfăptuirea reformei școlare. Umanismul a proclamat dreptul la libertatea cercetărilor științifice, libertatea creației. Astfel a apărut literatura și arta umanistă. Epoca Renașterii, mai ales sec. al XVI-lea, se caracterizează prin mutații și

transformări evidente în domeniul științelor naturii, N. Copernic, J. Bruno, J. Kepler și G. Galilei, care este considerat fondatorul științei moderne, el pune temeliile mecanicii clasice, are un șir de descoperiri în astronomie, era adeptul studierii experimentale a naturii, a propus ideea experimentului și metoda analizei cantitative în studierea naturii. Dezvoltarea comerțului și a navigației, construcției, artelor militare, într-un cuvânt a producerii capitaliste în proces de apariție, necesitau noi cunoștințe, o nouă viziune a lumii și a lucrurilor.

Tematica și sarcinile seminarului

CULTURA ȘI CIVILIZAȚIA EPOCII RENAȘTERII

Sarcini de învățare/evaluare

- *Relatați despre notiunea de „Renaștere”;*
- *Apreciați arta epocii Renașterii;*
- *Estimați influența culturii renașcentiste asupra culturii universale;*
- *Apreciați situația Bisericii Catolice la începuturile Renașterii;*
- *Identificați consecințele reformei religioase;*
- *Estimați influența culturii renașcentiste asupra culturii universale.*

Bibliografie:

1. JONES, A.F. *Introducere în artă*. București: Lider, 1992.
2. CARPENTIER, J, LEBRUN, Fr. *Istoria Europei*. București, 2006.
3. DRÂMBA, O. *Istoria culturii și civilizației*. Vol. IX-XIII. București, 2001.
4. *Istoria și filosofia culturii* / Coord.: Gr. SOCOLOV. Chișinău, 1998.

8. CULTURA ȘI CIVILIZAȚIA EUROPEANĂ ÎN EPOCA MODERNĂ

Unități de conținut

- *Factorii sociali, economici, spirituali, care au contribuit la dezvoltarea culturii Epocii Moderne*
- *Rolul științei și al tehnicii în dezvoltarea culturii Epocii Moderne*
- *Raționalismul, absolutismul și rolul lor în dezvoltarea culturii*
- *Specificul culturii Epocii Luminilor*
- *Influența mentalității romantice și pozitivistice despre lume asupra culturii*
- *Principalele curente ale artei (clasicismul, barocul, romantismul, impresionismul)*

Obiective

Studentii vor urmări:

- *să determine factorii sociali, economici, spirituali care au contribuit la dezvoltarea culturii Epocii Moderne;*
- *să identifice rolul științei și al tehnicii în dezvoltarea culturii Epocii Moderne;*
- *să determine specificul culturii Epocii Illuministe;*
- *să analizeze influența mentalității romantice și pozitivistice despre lume asupra culturii;*
- *să argumenteze principalele curente ale artei (clasicismul, realismul, barocul, romantismul, impresionismul).*

Cuvinte-cheie: *Modernitate, știință, progres, iluminism, rațiune, clasicism, artă.*

Tranziția de la Evul Mediu la Modernitate a fost asociată în mod convențional cu evenimente majore ca Reforma Protestantă, care promova conștiința critică asupra religiei și bisericii, descoperirea Americii, care a schimbat viziunea asupra lumii, sau Umanismul, care promovează demnitatea și libertatea omului, grija față de om, de

valorile materiale și spirituale ale existenței sale, caracterizat și prin cerința dezvoltării continue și multilaterale a personalității umane, și revoluția științifică, care nu numai a transformat structura științei, ci a redimensionat statutul acestui domeniu în cadrul culturii în general. Aceste modificări au remodelat relația științei cu filosofia, cu religia, cu arta. Revoluția științifică nu a fost un proces spontan, ea își are originile în realizările din perioada Renașterii: teoria heliocentrică a lui Copernic, noile concepții anatomice și teoriile despre Univers. Secolul al XVII-lea în acest sens poate fi considerat unul revoluționar în schimbarea concepției omului despre lume. Filosofii R. Descartes, J. Locke, B. Spinoza, G.W. Leibniz ș.a. erau preocupați de elaborarea unei metode de cunoaștere opusă metodei scolastice, de aceea în filosofie această perioadă este cunoscută sub denumirea *secolul metodei*. Savanți ca Isaac Newton au conturat o nouă viziune asupra lumii, bazată pe cunoștințele obținute prin descoperiri științifice. Marii filosofi iluminiști ai secolului al XVIII-lea, ca Montesquieu sau Voltaire, au promovat libertatea spiritului și separarea științei de doctrina religioasă.

Progresul s-a manifestat în toate domeniile: politică, industrie, societate, economie, comerț, transport, comunicații, știință, medicină, tehnologie și cultură. Modernizarea cea mai expresivă ține însă de domeniul industrial, astfel progresul tehnologic și producția de mașini a dus la creșterea calității vieții omului, volumului de timp liber, forme noi de odihnă, înlocuind munca manuală, generând în acelaș timp un alt fenomen – șomajul.

Urbanizarea, creșterea producției industriale, dezvoltarea mijloacelor de informare, reformele în domeniul învățământului au dat naștere unui nou fenomen, numit „democratizarea culturii”. În comparație cu „cultura elitelor” din epocile istorice precedente, în Epoca Modernă se lărgeste accesul la cunoaștere, precum și la procesul de creație al culturii. Astfel, participant al fenomenului cultural poate deveni

cetățeanul de rând. Acesta a dat culturii un aspect de uimitoare diversificare, a lărgit la infinit spectrul calitativ și cantitativ al culturii.

În Europa secolului al XVIII-lea apare Iluminismul, curent ideologic și cultural, care reprezintă o credință nelimitată în rațiunea omului, în posibilitățile reorganizării naționale a societății cu ajutorul științei și artei, instruirii și civilizării poporului. Este un curent legat de Renaștere, bazat pe idealuri umaniste, optimism istoric, credința în posibilitățile omului, orientat spre transformarea practică a lumii. Iluminismul e raționalist, orientat împotriva dogmatismului religios și a relațiilor feudale. Având ca scop iluminarea poporului, iluminiștii tind să destrame ignoranța, dogmatizarea religioasă, relațiile feudale, care la acel moment constituiau o frână în progresul societății și acordă o atenție deosebită problemelor instruirii și educației personalității. O idee pe larg promovată de iluminiști a fost cea a „dreptului natural”, conform căruia oamenii de la naștere sunt egali, având aceleași drepturi și posibilități de integrare socială. Este o concepție cu privire la rolul decisiv al voinței omului asupra soartei și succesului propriu. O dezvoltare deosebită a cunoscut-o domeniul științelor politice, primele doctrine politice, actuale și în epoca contemporană, au luat naștere datorită cercetărilor efectuate în domeniu de iluminiști. Iluminismul pune accentul major în rezolvarea tuturor problemelor pe instruire și educație, singurele capabile să reformeze concepția și gândirea umană. Principalele caracteristici ale Iluminismului: combate iraționalitatea gândirii și orânduirea feudală; militează pentru gândirea rațională și egalitatea prin naștere a oamenilor; acționează pentru luminarea maselor prin cultură; contribuie la dezvoltarea gândirii critice; luptă contra superstițiilor și a prejudecăților; susține afirmarea libertății individului; pledează pentru încrederea în știință, progres și educație; sprijină ideea că forma statală ideală este Republica. Cu referire la arta Epocii Moderne, menționăm următoarele curente: *barocul* – stil

artistic apărut la sfârșitul sec. al XVI-lea și a continuat până la mijlocul sec. al XVIII-lea, mai este considerat un stil al contrareformei. Termenul de *baroc* a apărut în știință la sf. secolului XIX, reprezentanții curentului nu conștientizau că sunt creatorii unei noi orientări în artă și nu se bazau pe anumite principii bine determinate. Termenul „baroc”, în traducere din italiană și portugheză *Barocco*, în franceză și engleză *Baroque*, semnifică „scoică de formă neregulată, ciudată”. Este specifică o interferență a diferitelor forme ale artei: arhitectură, sculptură, pictură și decor, fapt ce conferă construcțiilor stilului baroc efect de măreție, somptuozitate, grandoare și volum. Printre arhitecții iluștri ai timpului îi menționăm pe Bernini, Borromini ș.a; clasicismul, din latină *classicus*, semnifică rafinat, perfect. Acest curent apare în secolul XVII ca o reacție la umanismul tragic pe care l-a promovat barocul, ca o necesitate de salvare și stabilitate care atât de mult îi lipsea omului acelor vremuri. Trăsăturile definitorii ale clasicismului sunt canonismul, caracterul normativ al creației, raționalismul, logica, claritatea, ordinea, luciditatea, simplitatea nobilă, simetria, calcularea și armonia. Clasicismul se bazează pe imitarea modelelor greco-romane, imaginile antice fiind preluate în toate genurile culturale, preponderent, însă acest curent s-a manifestat în arta teatrală și în dramaturgie. Eroul clasic este omul ce-și supune individualitatea intereselor sociale și a celor de stat, emoțiile și sentimentele – rațiunii. Îi sunt caracteristice trăsături precum stabilitatea, corectitudinea, curajul, datoria față de țară și este un bun orator. Lucrările literare și piesele de teatru trebuiau scrise în baza principiului „celor trei unități” – loc, timp și acțiune. Caracterul normativ se manifestă în ceea ce privește tematica, forma textului, gesturile, modalitatea de a spune replicile și ținuta pe scenă. Tragedia era considerată forma supremă a dramaturgiei, fiind unica în stare să dezvolte frumosul, să critice și să abordeze teme importante pentru

societate; un alt stil „*impresionismul*” se conturează în secolul XIX, care își poartă denumirea pornind de la conținutul unui articol, în care un reporter francez, analizând o expoziție de pictură, printre altele, menționează una dintre cele mai expresive lucrări, la moment considerând-o ca fiind marcantă pentru acea expoziție, cea a lui Cl. Monet „Impresie. Răsărit de soare”, lucrare care impresionează prin efecte vizuale. Astfel, a fost introdusă o nouă noțiune în domeniul picturii, *impresionism*, curent care prin culoare realizează șocul asupra privitorului, ea constituind și elementul de bază al efectului de redare a mișcării și transformării. În acest context, nominalizăm tematica cea mai frecventă: apusul sau răsăritul soarelui, umbre, murmurul apei, fulgerul și alte fenomene ale naturii. Este curentul, autorii cărui redau specificul, în comparație cu romanticii, care în opera lor țin să arate ineditul (eroi excepționali în situații excepționale): „...dacă pentru un om îi este specific felul cum râde, atunci în pictură el trebuie să râdă” (E. Doga); *romantismul* este un curent al începutului secolului XIX, care de obicei se asociază cu ceva neobișnuit, fantastic și straniu. A apărut drept consecință a decepționării de rezultatele revoluției franceze, căutând astfel refugiul într-o lume imaginară, în care omul își creează lucrurile așa cum și le-ar fi dorit în realitate. Scepticismul față de viața reală este însoțit de stări de disperare și tristețe. Omul este conceput ca un microcosmos, astfel sensul artei romantice este oglindirea lumii interne a omului, bazat pe fantezii, vise, imaginație și idealuri absolute. Pornind de la ideea că realitatea este incoloră și monotonă, romanticii critică cu vehemență dogmatismul clasicist, proclamă libertatea creației artistice, ea fiind lipsită total de norme, reguli și limite. Puritya genului la care țin atât de mult clasicii nu mai reprezintă un principiu valoric pentru romantici, care admit combinarea elementelor comice și tragice într-o singură operă de artă. Opera romantică pune în centrul atenției eroi și caractere

excepționale în situații excepționale. Acest curent simbolizează tendința spre ideal, de obicei irealizabil, în consecință dând naștere unei „ironii romantice” față de sine și posibilitățile proprii. Reprezentanți iluștri ai curentului romantic sunt Shiller, Hugo, Scott, Cheauteaubrian, Shubert, Liszt, Bethoven, Dj.Verdi ș.a.

Epoca Modernă este una dintre cele mai importante prin reformele sale. Este perioada care a dat naștere unor concepții revoluționare despre lume. Un rol primordial în cultura modernă capătă știința, care nu se mai supune teologiei. Epoca marilor revoluții, marilor transformări, și a progresului, toate acestea cu desăvârșire caracterizează cultura modernă. Curentele artistice și filosofice moderne reflectă conținutul perioadei, problemele și progresele, dându-i un colorit specific și deosebit culturii din această perioadă.

Tematica și sarcinile seminarului

CULTURA ȘI CIVILIZAȚIA EUROPEANĂ ÎN EPOCA MODERNĂ

Sarcini de învățare/evaluare

- *Descrieți factorii sociali, economici, spirituali care au contribuit la dezvoltarea culturii Epocii Moderne;*
- *Determinați rolul științei și al tehnicii în dezvoltarea culturii Epocii Moderne;*
- *Redați specificul Iluminismului culturii epocii Luminilor;*
- *Apreciați principalele curente ale artei – clasicismul, barocul, romantismul, impresionismul;*
- *Estimați influența culturii moderne asupra culturii contemporane.*

Bibliografie:

1. SEVILIA, J. *Corectitudinea istorică*. București, 2003.
2. JONES, A.F. *Introducere în artă*. București: Lider, 1992.

3. *Istoria și filosofia culturii*. Coord.: Gr. SOCOLOV. Chișinău, 1998.
4. VASILE M. *Disocieri în teoria culturii și artei moderne*. București, 1972.
5. ХАЧАТУРЯН В. *История мировых цивилизаций с древнейших времен до конца XX века*. https://www.gumer.info/bibliotek_Buks/History/hach_istmir/01.php

9. CRIZA CULTURII ȘI A CIVILIZAȚIEI EUROPENE LA ÎNCEPUTUL SEC. XX

Unități de conținut

- *Criza valorilor în civilizația contemporană*
- *Reflectarea problemelor sociale în artă*
- *Mișcări artistice anterioare Primului Război Mondial (fovism, expresionism, cubism, suprarealism)*
- *Liga Națiunilor și organizarea societății internaționale*

Obiective

Studentii vor urmări:

- *să identifice problematica culturii și a civilizației contemporane;*
- *să determine tendințele și caracteristicile în cultura sec. XX;*
- *să argumenteze conceptul crizei culturii și artei europene;*
- *să aprecieze specificul fenomenului cultural european.*

Cuvinte-cheie: știință, progres, criza valorilor, rațiune, cubism, suprarealism.

În cultura contemporană și-au găsit o largă reflectare idealurile general-umane, morale, estetice, se cultivă sentimentele de mândrie față de valorile naționale, de datorie față de patrie, simțul răspunderii pentru soarta lumii, simțul frumosului, echității. S-a constituit cultura politică a țărilor dezvoltate, care au acceptat să se călăuzească de „Declarația Universală a Drepturilor Omului”, adoptată de Organizația Națiunilor

Unite. Deși aceste principii au fost încălcate deseori, totuși s-a creat o opinie a comunității internaționale, care condamnă tentativele de acest gen. În același timp, se produce o criză a valorilor, care își are sursa în tendința de autonomizare a valorilor, cu excesele ei inerente – supremația valorilor materiale. Secolul al XX-lea se caracterizează prin primatul valorilor instrumentale. În prima parte a secolului, viziunile critice și apocaliptice abundă în filosofie, denunțând lipsa de sens a vieții și absurdul existenței. Teoreticienii condamnă direcția aleasă de omenire, aceea a raționalismului instrumental și a maximizării profitului, deoarece ele ar fi produs niște maladii iremediabile: *subordonarea valorilor spirituale celor materiale, inversând raportul firesc dintre mijloc și scop, exteriorizarea vieții și golirea interiorității umane de trăiri și aspirații autentice, robotizarea și masificarea omului, degradarea personalității și a spiritului critic, secularizarea vieții, anularea raportului dintre om și transcendență, pierderea sensului vieții și a reperelor valorice; abrogarea funcției critice a intelectualilor.* Începutul secolului al XX-lea reprezintă cadrul istoric în care rolul tradițional al intelectualilor, acela de a fixa o tabelă ideală de valori și de a menține tensiunea către un ideal moral, de a ține în frâu „realismul” maselor, se schimbă radical. „Din călăuze spirituale, ei devin «slujitori» ai unor interese, stimulând succesul și organizând ura și conflictele seculare, furnizând filosofii și teorii care să justifice acte condamnabile ale diferitelor grupuri sociale”, după cum constata J. Benda.

Lumea contemporană este și produsul științei moderne, care, la rândul ei, este produsul unei revoluții a spiritului de o mare profunzime, ce a modificat cadrele și fundamentele gândirii. Aceste transformări au fost favorizate de noile descoperiri geografice, de șocul pe care l-a produs întâlnirea Occidentului cu alte spații culturale. Ea a reprezentat o experiență fondatoare, generând un nou model de raportare a omului la univers, care treptat devine un subiect neangajat valoric.

Scopurile motivate ale artei se referă la acțiuni intenționate și conștiente din partea artiștilor sau a creatorului de valori. Acestea pot fi pentru a produce schimbări politice, pentru a comenta un aspect al societății, pentru a transmite o emoție sau o dispoziție specifică, pentru a aborda psihologia personală, pentru a ilustra o altă disciplină, pentru a vinde un produs sau, pur și simplu, ca o formă de comunicare. Atunci când este pusă în discuție expresia „artă contemporană”, aceasta nu este lipsită de echivoc, dat fiind puternicul său caracter temporal care induce ideea că întreaga producție vizuală actuală ce se ratașează artelor plastice sau decorative ar intra sub acest apelativ. Conform viziunii împărtășite de majoritatea teoreticienilor ce s-au aplecat asupra acestui domeniu, nu toate operele din zona plasticii și a artelor decorative se înscriu în arta contemporană. Problema este că linia de demarcație dintre ceea ce se numește artă contemporană și o altă artă, îndatorată tradiției artelor plastice și decorative, este departe de a fi clară.

Prima expoziție cubistă a fost organizată în 1911 la Paris, în cadrul unei manifestări care grupa artiștii așa-zisi independenți din dorința de a marca distanțarea față de tot ce însemna artă oficială, recunoscută și premiată. Cu trei ani înainte, același critic care, în disprețul său profund, botezase fără să vrea curentul fovist, Louis Vauxcelles, spusese despre pictura lui Braque că seamănă cu niște cuburi. De aici contemporanii au adoptat numele, iar cubismul se născuse. Unii dintre scriitorii epocii, buni prieteni cu pictorii cubiști, și care încearcă să explice această tendință nouă din pictură prin asociere cu una similară din literatură, precum Apollinaire, Max Jacob, Reverdy, au încercat să definească mișcarea. Max Jacob, multă vreme prieten apropiat al lui Picasso, spune la un moment dat: „Cubismul în pictură este arta de a lucra tabloul pentru el însuși în afara a ceea ce el reprezintă și de a da construcției geometrice primul loc, practicând numai iluzia la viața reală. Cubismul literar face

aceiași lucru în literatură, servindu-se de realitate ca de un mijloc și nu ca de un scop”. Tot el a elaborat un adevărat îndreptar, adresat celor care ajung față în față cu un tablou cubist: „1. Să te așezi în fața unui tablou fără parti-pris-ul sarcasmului ușor. 2. Să analizezi pictura așa cum privești o piatră tăiată. Să-i apreciezi fațetele, originalitatea tăieturii, lupta ei cu lumina, dispunerea liniilor și culorilor. 3. Să te oprești asupra unui detaliu care dă cheia ansamblului, să-l fixezi un timp și modelul va «țâșni». 4. Pe această ultimă comparație să te lași transportat spre tărâmul Aluziei schițate puternic”. Din grupul cubist, în special trei artiști se detașează ca influență, puternică afirmare și notorietate. În primul rând, Pablo Picasso, un artist destul de greu totuși de clasat, datorită geniului său care l-a dus dincolo de rigorile stilului cubist. În tablourile sale („Domnișoarele din Avignon”, „Arlechin”, „Trei dansatoare”, „Portretul lui Ambroise Vollard”, „Natură moartă cu scaun împletit”), dar și în sculptură („Chitară”) și grafică, artistul manifestă apetența pentru organizarea spațiului într-o multitudine de fațete care divizează volumele. Obiectele și corpurile sunt redată nu în imaginea lor statică, ci în realitatea profundă. Bun prieten cu Picasso, Georges Braque vine și el dintr-o familie de pictori și decoratori. Spre deosebire de tovarășul său, Braque se va dovedi un moderat, iar tablourile sale („Masa muzicianului”, „Case la Estaque”, „Vioară și urci”) readuc în atenția privitorului forme angulare. Specialiștii îl consideră pe Fernand Léger (1881-1955) ca fiind opusul lui Braque. S-a născut într-o familie de țărani și după o scurtă ucenicie într-un atelier de arhitectură s-a stabilit la Paris, unde urmează studii de artă la renumita Academie Julian. Deși la început este influențat de impresioniști, marea expoziție Cézanne din 1907 l-a marcat profund, ca pe mulți dintre congenerii săi și i-a schimbat felul de a vedea lucrurile. Stilul său („Contraste de forme”, „Mecanicul”, „Dansatoarea cu cheile”, „Fluturi și flori”) transformă cubismul, îl dezvoltă într-o manieră originală.

Perioada interbelică a fost o perioadă zbuciumată în care, în ciuda păcii aparente, conflictele erau în stare latentă. Acum se concretizează cele trei ideologii care au schimbat fața lumii: fascismul, nazismul în special și comunismul. Aceste trei ideologii câștigă tot mai mult teren pe fondul unei apatii generale din partea democrațiilor europene. În această perioadă, este fondată Liga Națiunilor, care a fost o organizație internațională, înființată în iunie 1919 în urma Tratatului de la Versailles. În perioada de maximă dezvoltare, între 28 septembrie 1934 și 23 februarie 1935, a avut 58 de membri. Scopurile Ligii erau dezarmarea, prevenirea războaielor prin intermediul securității colective, rezolvarea disputelor internaționale prin negociere, diplomație și îmbunătățirea calității vieții. Filosofia Ligii a reprezentat o schimbare radicală a gândirii politice față de ultimele sute de ani precedenți. Liga nu dispunea de forțe armate proprii, ci depindea de Marile Puteri pentru a aplica deciziile sale sau sancțiunile impuse. După o serie de succese și unele eșecuri din anii douăzeci ai sec. al XX-lea, Liga s-a dovedit neputincioasă în fața agresiunii Puterilor Axei din anii 1930. Declanșarea celui al Doilea Război Mondial a însemnat eșecul scopului principal al Ligii, acela de a împiedica o nouă conflagrație mondială. Organizația Națiunilor Unite a înlocuit Liga la sfârșitul războiului, moștenind totuși o serie de agenții și organizații fondate de aceasta.

Tematica și sarcinile seminarului

CRIZA CULTURII ȘI CIVILIZAȚIEI EUROPENE LA ÎNCEPUTUL SEC. XX

Sarcini de învățare/evaluare

- *Describeți factorii care au generat criza valorilor în civilizația contemporană;*

- *Determinați rolul științei și al tehnicii în dezvoltarea culturii Epocii Moderne;*
- *Apreciați mișcări artistice anterioare Primului Război Mondial;*
- *Estimați influența Ligii Națiunilor în moderarea relațiilor internaționale.*

Bibliografie:

1. JONES, A.F. *Introducere în artă*. București: Lider, 1992.
2. CARPENTIER, J, LEBRUN, Fr. *Istoria Europei*. București, 2006.
3. VASILE, M. *Disocieri în teoria culturii și artei moderne*. București, 1972.
4. *История мировой культуры. Наследие запада*. Москва, 2011.

10. MONDIALIZAREA DIN PERSPECTIVA INTERACȚIUNII CIVILIZAȚIILOR

Unități de conținut

- *Civilizația postindustrială*
- *Statul global*
- *Religia – un nou actor politic*
- *Islamul și globalizarea*

Obiective

Studentii vor urmări:

- *să aprecieze conceptul de civilizație postindustrială*
- *să prognozeze evoluția relațiilor dintre Occident și lumea musulmană;*
- *să propună politici de integrare a populațiilor nonoccidentale în civilizația postindustrială.*

Cuvinte-chee: *civilizația postindustrială, statul global, religia, Islamul.*

Teoreticienii din diverse domenii ale științelor au codificat schimbările intervenite în fundamentele civilizației actuale prin noțiuni diferite: Daniel Bell propune noțiunea de „societate postindustrială”; Zbigniew Brzezinski – „revoluție tehnologică”, Alvin Toffler – pe cea de „tranziență”, „șoc al viitorului” sau „al treilea val” al civilizației, care anticipează o societate informațională; Marshall McLuhan – „globalizare”, „sat global”. Pentru cercetătorii care au interpretat fenomenul în discuție, viteza extraordinară a schimbărilor este determinată de un factor global, numit – revoluția științifică și tehnică.

D. Bell, în cadrul conferinței de la Boston din 1962, anunța că realizarea unei societăți postindustriale se va produce atunci când va avea loc tranziția de la producția de bunuri la furnizarea unor servicii sofisticate; ideile și metodele de implementare ale ideilor inovatoare devin metoda principală de creștere economică; cunoașterea (*knowledge, know-how*) devine o nouă formă de a genera capital; procesul de globalizare și automatizare reduce valoarea muncii manuale și provoacă schimbări sociale care conduc la micșorarea contribuției „clasei muncitoare” („*blue-collar*”) și creșterea contribuției salariaților cu un nivel educațional-profesional ridicat („*white-collar*”) care prestează servicii cu o valoare adăugată sporită cu ajutorul unor tehnologii automate sau semiautomate. Tipul de civilizație, consolidat în ultimele secole, se confruntă acum cu un „nou val al civilizației”, care modifică radical toate componentele vieții sociale și umane: familia, educația, modul de viață, formele de socializare, raporturile dintre generații, economia, politica, modurile de gândire, arta, credințele, comportamentele etc. Acest nou tip de civilizație, după Toffler, își produce noi „principii” de interpretare a realității, o „supraideologie” care este pe cale de a se naște. Caracterul esențial al celui de „al treilea val” rezidă în depășirea structurilor specifice civilizației industriale, spre o civilizație

postindustrială, informatizată. „Ea este deopotrivă foarte tehnică și antiindustrială”.

Asistăm o schimbare de paradigmă culturală globală, trecerea spre o civilizație în care decisive sunt: cunoașterea, procesarea informațiilor și comunicațiile. Această civilizație, pe care Toffler și alți autori o descriu foarte expresiv, aduce cu sine un „nou mod de producție”, o nouă relație dintre ceea ce am fost obișnuiți să numim „cultură” și spațiul economic și social. Satul global, la care se referea Marshall McLuhan, a generat apariția unui nou tip de om – *homo globalis* similar cu.... *homo soveticus*, *homo europaeus* cu identitate transmisibilă. Tehnologia cunoaște un avânt fără precedent, iar dinamica nemaîntâlnită cu care se desfășoară evenimentele indică incapacitatea instituțiilor și lipsa de control asupra proceselor contemporaneității. O caracteristică a civilizației contemporane este dezvoltarea fără precedent a tehnologiilor informaționale, care poziționează piața muncii în fața unor schimbări majore pentru care oamenii și guvernele încă nu sunt pregătiți (nici în anii '20 ai secolului douăzeci și unu. n.a.). Devenirea noastră intelectuală se produce mult mai lent decât schimbările din jurul nostru, iar prizonieratul soft în care suntem prinși scapă ochiului comun. În următorii ani, o mare parte a locurilor de muncă vor dispărea, fiind înlocuite de programe software. Substituirea prin programe software, indiferent că e vorba de șoferi, ospătari sau asistente etc. se întâmplă în acest moment. Tehnologiile, în timp, vor micșora cererea locurilor de muncă, în special pentru oamenii care nu vor fi instruiți, cererea de locuri de muncă pentru un număr mare de meserii va fi substanțial redusă. Sunt foarte puțini dintre acei care înțeleg aceste procese – omul se simte confortabil în rolul de consumator, el nu dorește să depună efort, îndeosebi intelectual. În acest sens, McLuhan în anii șaizeci ai secolului XX în lucrarea: *Galaxia Gutenberg: omul și era tiparului* remarcă precum că lectura este o ocupație prin excelență

individualistă – citim în izolare, concentrându-ne în fiecare moment asupra unei singure idei, pe când era electronică este o revenire la un nou tribalism, la o recolectivizare a spațiului privat. Aceleași emisiuni televizate și radiofonice, aceleași șlagăre muzicale și programe de știri sunt receptate concomitent de milioane de oameni, formând astfel satul global.

În societatea contemporană, dinamica globalizării, fenomenul migrației și al noilor tehnologii de comunicare, presupune și întâlnirea religiilor și a culturilor. Acestea depășesc spațiile geografice, politice și economice în care erau circumscrise, interacționând la nivel instituțional și individual cu alte culturi și religii. Elanul mistic contemporan profită, fără îndoială, de eșecul marilor modele ideologice laice: Socialismul sovietic; Nasserismul¹; Criza democrației a instituțiilor laice europene.

Explicații globale ale renașterii religioase sunt premature, constata A. Manolescu în lucrarea *Europa și întâlnirea religiilor*, nu există nicio dată precisă în timp pentru a situa începutul acestei mișcări (prăbușirea socialismului sovietic?). În acelaș timp menționăm că religiile, oricât de diferite ar fi în raport cu politicul, cu dogmele în relațiile cu societatea, toate aspiră la vocația universală.

Extinderea lor ține atât de conținutul spiritual, cât și de factorii externi: în țările în curs de dezvoltare, religiile beneficiază de dinamismul demografic al populației, în schimb „țările din nord” sunt „victimele” natalității scăzute. Astfel, în anii 90 ai sec. XX, Islamul devine prima religie practică din lume. În Orientul Mijlociu, caracterizat de economii majoritar subdezvoltate și guverne

¹ Ideologie a stângii naționaliste arabe, bazată pe filozofia politica a lui Gamal Abdel Nasser, unul dintre cei doi lideri principali ai revoluției egiptene din 1952 și al doilea președinte al Republicii Egipt. Nasserismul a combinat elemente ale socialismului arab, republicanism, naționalism, antiimperialism și crearea unei axe internaționale de nealiniere.

instabile, globalizarea este temută și privită cu suspiciune. Atunci când populația dintr-o mare parte a lumii islamice a ajuns la disperare văzând cum nimicnicia morală prosperă, în mulți ani, dominați de guvernări antipopulare, dar care „țineau sub control situația”, revoltele sociale – susținute de marii actori politici – au izbucnit.

Astfel scopul democratizării unei părți a lumii, în care coexistă societatea tradițională cu tehnologiile avansate – procurate din „resursele naturale de hidrocarburi”, a generat cunoscuta *Primăvară arabă*, consecințele căreia le vom suporta și în continuare.

În cadrul globalizării avem situații diferite: în primul caz globalizarea reprezintă o formă particulară de omogenizare, diferențele culturale fiind absorbite într-un cadru mai larg și mai vast. Un alt caz însă relevă consecințele migrației în masă după conflictele din spațiul islamic în spațiul „culturii globalizatoare” – situație în care ambele culturi aflate în contact intervin în modelul cultural original al Celuilalt. Astfel societatea contemporană este surprinsă și uneori derutată sub influența marilor transformări ce se produc. Mișcările foarte rapide „de integrare” a reprezentanților lumii islamice în direcția occidentală pot duce la o confruntare cu Occidentul. În acest context apare întrebarea: care este cultura care globalizează? Vor avea capacitatea să-și regăsească puterea integrării în globalitate Ceilalți?

După cum menționa M.Matei, în contextul experienței musulmanilor din Occident, al fluxurilor de populație tot mai dinamice intra- și interstatale în Europa, dar și în Orientul Mijlociu, Caucaz și Asia, autoritatea socială a religiei a dispărut. Asistăm deci la configurarea altor forme de autoritate a Islamului, mai puțin la nivelul societăților, cât al indivizilor, comunităților, grupurilor distincte din diferite părți ale lumii. Aceste noi forme nu eludează sau diminuează rolul de catalizator jucat de religia islamică, ci îl

potențază, îl transformă în noi modalități de exprimare politică, foarte diferite de cele ale anilor '80-'90, pe care, în timp, pot ajunge să le înlocuiască complet. Este vorba nu doar de o schimbare de dinamică, cum ar părea la prima vedere, nu doar de o formă de încorporare a globalizării în cadrul evoluțiilor mișcărilor politice islamice (prin tehnologii, comunicații globale, schimbare de discurs al elitelor), ci de o schimbare radicală, de sens și substanță, de adaptare a Islamului la postmodernitate prin emergența unor noi forme de legitimitate și a unor noi forme de coagulare socială și politică.

Tematica și sarcinile seminarului

MONDIALIZAREA DIN PERSPECTIVA INTERACȚIUNII CIVILIZAȚIILOR

Sarcini de învățare/evaluare

- *Relatați despre esența civilizației postindustriale;*
- *Analizați tendințe invocate de McLuhan, care caracterizează „satul global”;*
- *Argumentați pro sau contra următorul enunț: „Religia devine un nou actor politic în contemporaneitate”;*
- *Apreciați evoluția relațiilor dintre Occident și lumea musulmană.*

Bibliografie:

1. HUNTINGTON, S. *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*. Oradea, 1997.
2. *Megatendințe – Zece noi direcții care ne transformă viața*. București: Ed. Politică, 1989.
3. BRAILEAN, T. *Globalizarea. Numele nimicului*. Iași: Institutul European, 2005.
4. MANOLESCU, A. *Europa și întâlnirea religiilor*. Iași: Polirom, 2005.
5. MANTZARIDIS, G. *Globalizare și universalitate. Himeră și adevăr*. București: Ed. Bizantină, 2002.

6. McLuhan, M. *Galaxia Guttenberg: omul și era tiparului*. București: Ed. Politică, 1975.
7. <https://intelligence.sri.ro/ummah-liberala-radicala-virtuala-noile-identitati-politice-ale-islamului-contextul-globalizarii/>
8. <https://www.cambridge.org/core/books/abs/idea-of-europe/homo-europaeus-1848-1918>

VI. BIBLIOGRAFIE

1. BLAGA, L. *Trilogia culturii*. București: Humanitas, 2011. 504 p. ISBN 978-973-50-6068-8.
2. BRAUSTEIN, F. *Istoria Civilizațiilor: de la origini până în secolul VII*. București, 2013. 304 p.
3. CARNAFIL, T. *Istoria cinematografiei în capodopere. Vârstele peliculii*. Iași, 2015.
4. CARPENTIER, J, LEBRUN Fr. *Istoria Europei*. București: Humanitas, 2016. 527 p.
5. CĂPIȚĂ, C, CIUPALĂ, A. *Istoria artei și arhitecturii*. București, 2005. 152 p. ISBN 973-0-04227-6.
6. CODOBAN, A. *Filosofie – suport de curs*. CFCID Psihologie, UBB Cluj, 1999. Ediție revăzută și extinsă în 2000.
7. DIEHL Ch. *Figuri Bizantine*. Vol. I-II. București: Editura pentru literatură, 1969. 881 p.
8. DRÂMBA, O. *Istoria culturii și civilizației*. Vol. 1-10. București, 1999. ISBN 973-9211-70-4.
9. FLOREA, I. *Filozofie*. București: Editura Fundației „România de Măine”, 1999. 278 p.
10. GEORGESCU, G. *Filosofia culturii – suport de curs*. București, SNSPA.
11. HERMET, G. *Istoria națiunilor și a naționalismului în Europa*. Institutul European, 1997. 344 p.
12. HUNTINGTON, S. *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*. Oradea: Antet, 1997. 528 p. ISBN 973-9241-58-1.
13. IORGA, N. *Bizanț după Bizanț*. Gramar, 2002. 280 p. ISBN 9789735913533.
14. JONES, A.F. *Introducere în artă*. București: Lider, 2012.
15. LE GOFF, J. *Evul Mediu și nașterea Europei*. Iași: Polirom, 2005. 336 p. ISBN: 973-681-835-7.
16. LE GOFF, J. *Omul medieval*. Iași: Polirom, 1999. 368 p. ISBN: 973-683-285-6
17. LE GOFF, J. *Pentru un alt Ev Mediu*, Vol. I-II. București: Minerva, 1986.

18. MANOLESCU, A. *Europa și întâlnirea religiilor*. Iași: Polirom, 2005. 280 p. ISBN: 973-681-905-1.
19. MANTZARIDIS, G. *Globalizare și universalitate. Himeră și adevăr*. București: Ed. Bizantină, 2002. 190 p. ISBN 973 – 9492 – 29 – 0.
20. McLUHAN, M. *Galaxia Guttenberg: omul și era tiparului*. București: Ed. Politică, 1975. 458 p.
21. McNEIL, William H. *Ascensiunea occidentului: o istorie a comunității umane și un eseu retrospectiv*. Chișinău: ARC, 2000. 818 p. ISBN 9975611214.
22. RACHET, Guy, *Larousse. Dicționar de civilizație greacă*. București: Univers enciclopedic, 1998. 300 p. ISBN: 973-9243-78-9.
23. SEVILIA, J. *Corectitudinea istorică*. București, 2013.
24. SOCOLOV, G. *Istoria și filosofia culturii*. Chișinău: Tipografia Centrală, 1998. 398 p. ISBN 9975 – 923 – 62 – 3.
25. TANASE, A. *Cultura și civilizație*. București: Meridiane, 1977. 294 p. ISBN 973-33-0003-9.
26. TIMOTHY, E. Gr. *O istorie a Bizanțului*. Iași: Polirom, 2013. 408 p. ISBN: 978-973-46-3187-2.
27. TODOROVA, M. *Balkanii și Balcanismul*. București: Humanitas, 2000. 400 p. ISBN 973-50-0100-4.
28. TOYNBEE, A. *Orașele în mișcare*. București: Editura Politică, 1979. 342 p.
29. VASILE, Marian. *Disocieri în teoria culturii și artei moderne*, București: Albatros, 1972. 187 p.
30. БЕЛИК, А. *Культурология. Антропологические теории культур*, gumer.ru.
31. ВИППЕР, Р. *История древнего мира*. Москва: Республика, 1993. 511 с. gumer.ru.
32. *История мировой культуры. Наследие запада*. Москва, 2011.
33. НЕПОМНЯЩИЙ, Н., КРИВЦОВ, Н. *Доисторическая Европа (Стоунхендж)*. Москва: Вече, 2004.
34. ХАЧАТУРЯН, В. *История мировых цивилизаций с древнейших времен до конца XX века*, gumer.ru.

VII. CERINȚE PENTRU LUCRUL INDIVIDUAL AL STUDENTULUI

Cerințe înaintate față de forma și conținutul referatului:

1. *Volumul referatului* va fi minimum de 6-7 pagini.
2. *Foaia de titlu (pag. 1):* Ministerul, universitatea, facultatea, departamentul, tema, numele studentului.
3. *Numele conducătorului științific, localitatea și anul (Chișinău, 2021).*
4. *Cuprinsul (pag. 2) (planul lucrării).*
5. *Introducerea (pag. 3):* aproximativ 0,5 pagină (actualitatea și importanța problemei cercetate).
6. *Conținutul (pag. 3-7):* structurat în capitole, paragrafe: Referințele bibliografice în text după citat, ex.: [3, p.199].
7. *Concluzii (pag. 7) (aproximativ 0,5 pagină).*
8. *Bibliografia (pag. 8):* nu mai puțin de 5 surse.
(Ex.: BRAUSTEIN, F. *Istoria Civilizațiilor: de la origini până în secolul VII.* București, 2013).

VIII. LISTA PROIECTELOR DE CERCETARE

Elaborarea unei comunicări/eseu/ referat/ prezentare PPT la una din temele propuse:

- *Evoluția artei și arhitecturii în Grecia Antică*
- *Învățământul universitar în Europa Occidentală medievală*
- *Arta romanică și gotică*
- *Civilizația bizantină: problema naționalităților*
- *Arta Renașterii*
- *Romantismul*
- *Artiștii „revoltați” ai Școlii de la Barbizon – impresionismul*
- *„Explozia ismelor” în domeniul artelor plastice*
- *Complexitatea și diversitatea culturii contemporane*

Dumitru DODUL

ISTORIA CULTURII ȘI CIVILIZAȚIEI EUROPENE

Ghid metodic

Redactare: *Antonina Dembițchi*
Machetare computerizată: *Tatiana Capliuc*

Bun de tipar 12.04.2022. Formatul $60 \times 84^{1/16}$
Coli de tipar 4,4. Coli editoriale 2,7.
Comanda 104. Tirajul 50 ex.

Centrul Editorial-Poligrafic al USM
str. Al.Mateevici, 60, Chișinău, MD-2009
e-mail: cep1usm@mail.ru; usmcep@mail.ru